

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

Ak. god. 2017./2018.

Dinka Markulin

**Usporedba pravila za bilježenje
elemenata skupine 4 kataložnog opisa
u PPIAK-u i ISBD-u s odgovarajućim elementima u RDA**

Diplomski rad

Mentor: Dr.sc. Ana Barbarić

Zagreb, srpanj 2018.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Povijesni pregled i značajke ISBD-a, PPIAK-a i RDA	3
2.1. Međunarodni standardni bibliografski opis (ISBD)	3
2.1.1. Opći pregled i prerada (1980 – 2000)	6
2.1.2. Opći pregled i prerada (2000 – 2006)	7
2.1.3. Objedinjeno izdanje ISBD-a	8
2.2. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga (PPIAK)	11
2.3. Resource description and access (RDA)	13
3. Usporedna analiza elemenata skupine 4 ISBD-a i PPIAK-a s odgovarajućim elementima u RDA	16
3.1. Mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja	18
3.2. Nakladnik, proizvođač i/ili raspačavatelj	25
3.3. Godina izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja	31
3.4. Mjesto tisknja ili izrade	37
3.5. Tiskar ili izrađivač	38
3.6. Godina tiskanja ili izrade	39
4. Istraživanje	41
5. Zaključak	46
6. Literatura	49
7. Dodatak – ISBD zapis knjiga analiziranih u istraživanju	51
7.1. Portugalska nakladnička tradicija	51
7.2. Engleska nakladnička tradicija	52
7.3. Hrvatska nakladnička tradicija	53

Usporedba pravila za bilježenje elemenata skupine 4 kataložnog opisa u PPIAK-u i ISBD-u s odgovarajućim elementima u RDA

Sažetak: Od šezdesetih godina do danas, knjižnično je okruženje zahvatilo mnogo promjena. Zbog dinamičnih tehnoloških promjena i novih potreba korisnika, knjižnice su bile primorane pratiti korak s novim trendovima. Na području bivše Jugoslavije izrađen je *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* (PPIAK) Eve Verona, a na međunarodnom planu su se pojavljivali specijalizirani ISBD-ovi, nedavno zamijenjeni objedinjenim izdanjem ISBD-a. Tih je godina i anglo-američka praksa ponudila svoj pravilnik, naziva *Resource description and access* (RDA). U prvom dijelu rada opisan je povijesni tijek izrade spomenutih pravilnika, dok se drugi dio bavi usporedbom elemenata skupine 4 PPIAK-a i ISBD-a s odgovarajućim elementima u RDA. Na kraju je prikazano istraživanje na tiskanim knjigama, čiji je cilj bio prikazati koliko se učestalo elementi za izdavanje, proizvodnju i/ili raspačavanje nalaze na obrađenoj građi.

Ključne riječi: skupina 4, RDA, PPIAK, ISBD

Comparison of rules for transcription of the elements of area 4 of PPIAK and ISBD with corresponding elements in RDA

Summary: Summary: From the sixties to the present time, the library environment has undergone many changes. Due to dynamic technological changes and new user needs, libraries have been forced to follow up with new trends. In the territory of former Yugoslavia, the *Code and Manual for Compiling Alphabetical Catalogues* (PPIAK) was written by Eva Verona, and internationally, ISBDs appeared, which were recently replaced by a consolidated ISBD edition. During this period, the Anglo-American practice offered its own cataloguing rules called *Resource description and access* (RDA). In the first part of the paper, the historical course of the creation of the aforementioned cataloguing rules is described, while the second part deals with the comparison of the elements of area 4 of PPIAK and ISBD, with corresponding elements in the RDA. In the end, a research on printed books is presented, whose aim was to show how often were items of publication, production and / or distribution displayed on the processed material.

Key words: area 4, RDA, PPIAK, ISBD

1. Uvod

Rastuće tehnološke promjene vidljive su u svim aspektima ljudskog života stoga je bilo neminovno da takve promjene zahvate i knjižnično okruženje. Od šezdesetih godina prošlog stoljeća do danas, na području katalogizacije niknule su velike promjene u potrebama korisnika što je zahtijevalo mijenjanje, odnosno, nadograđivanje kataložnih načela, izradu novih pravilnika i standarda itsl. Pojava mreže omogućila je korisniku bržu i pristupačniju informaciju što je navelo knjižnice da na isti način oblikuju pristup knjižničnoj građi.

Pred knjižnicom se našlo puno izazova koji su zbog svoje dinamične prirode popimali nove oblike te je knjižnica morala naučiti pratiti njihov korak. Osim što su se mijenjale potrebe korisnika, pojavljivale su se nove vrste građe s kojima se moralo naučiti rukovati pri kataložnoj obradi. Nove vrste su često uključivale više oblika sadržaja, a i velikom brzinom su mijenjale svoj oblik ili pojedine elemente sadržaja pa je, što je brže moguće, trebalo osmisliti pravila i način njihove obrade. ISBD-ovi nastali u drugoj polovici prošlog stoljeća nisu uspijevali u potpunosti opisati bibliografski opis novih vrsta građe te se nametnula potreba za izradom novih ISBD-ova koji bi u tome uspjeli. Također, ubrzane promjene zahtijevale su i češće prerade postojećih specijaliziranih ISBD-a te su se kataložni standardi morali osuvremenjivati u skladu s potrebama vremena.

Nakon takve višegodišnje kataložne prakse, kataložni stručnjaci su se dosjetili izrade objedinjenog izdanja ISBD-a koji nudi unificirana pravila za postojeće vrste građe, čime specijalizirani ISBD-ovi prestaju biti korišteni. Rastuće promjene zahvatile su i nacionalne pravilnike što je dovelo do izrade novog anglo-američkog kataložnog pravilnika *Resource description and access* (u daljnjem tekstu RDA), a u dogledno vrijeme objavit će se novi nacionalni pravilnik za katalogizaciju koji će naslijediti *Pravilnik i priručnik za izradu abedecnih kataloga* (u daljnjem tekstu PPIAK) Eve Verone.

PPIAK, uz bok ISBD-ovima, je značajno doprinio razvitku hrvatske kataložne prakse, i ostat će, kao i njegova autorica, od iznimne važnosti u kataložnoj praksi u Hrvatskoj, a i općenito. Objedinjeno izdanje ISBD-a omogućilo je kataložnim

stručnjacima jednostavnije baratanje bibliografskim opisom budući da nudi opis postojeće vrste građe. RDA, o kojem se govori kao o međunarodnom kataložnom pravilniku, je fokus stavio na digitalno okruženje i korisničke potrebe te na taj način unio novost u knjižnično okruženje. Svaki od navedenih pravilnika bio je (i još uvijek je) od velike važnosti za pojedino ili svjetsko okruženje što mnogim stručnjacima daje povoda za analizu i međusobnu usporedbu. Ovaj rad će se također baviti njima, prvotno davajući povijesni pregled nastanka i promjena koje su ih pratile, a primarni će fokus biti na usporedbi elemenata skupine 4 ISBD-a i PPIAK-a s odgovarajućim elementima u RDA.

Osim komparacijskog dijela, cilj je i istražiti koje elemente koje bi trebalo navesti u skupini 4 nakladnici navode na tiskanim knjigama. Pritom će se analizirati tiskane knjige različitih nakladničkih tradicija – one objavljene u Hrvatskoj, u Velikoj Britaniji te Portugalu – i to neposrednim uvidom u knjige odabrane slučajnim odabirom. Tako će se uvidjeti koliko često i koje to elemente nakladnici navode na tiskanim knjigama. Na koncu, ovim istraživanjem će se zaokružiti rad čiji su temelj pravila za bilježenje elemenata skupine 4 prema ISBD-u.

2. Povijesni pregled i značajke ISBD-a, PPIAK-a i RDA

Kako bi se u potpunosti shvatio značaj promjena u kataložnom okruženju, nužno je ponuditi povijesni pregled najznačajnijih pravilnika, što za svijet, što za Hrvatsku. U nadolazećim poglavljima fokus će biti na razvijanju i izradi PPIAK-a, RDA i ISBD-a, s kojim započinjemo, a naglasak stavljamo i na događaje koji su uvjetovali njihovu izradu.

2.1. Međunarodni standardni bibliografski opis (ISBD)

Prilikom izrade prve norme u obitelji ISBD (o kojoj će kasnije biti više riječi), malo je kataložnih stručnjaka očekivalo da će njegove odredbe imati takvog odjeka u međunarodnoj kataložnoj struci. Njegovom su nastanku prethodila *Pariška načela*, prihvaćena na Međunarodnoj konferenciji o kataložnim načelima u Parizu 1961., koja su otvorila put nastanku prvih ISBD-ova, a mogli bismo reći, i omogućili izradu recentnog objedinjenog izdanja. Šezdesetih godina prošlog stoljeća stvorilo se idealno okružje za raspravu o međunarodnom ujednačavanju kataložnih postupaka, budući da se pojačala kulturna suradnja među zemljama, a knjižnični fond bogatilo se građom iz cijeloga svijeta. Rezultiralo je to novim izazovima koje su knjižničnim stručnjacima uvelike otežali kataložnu obradu, uzimajući u obzir razne kataložne tradicije pojedinih zemalja. Cilj Pariške konferencije bio je pojednostavniti suradnju međunarodnih knjižnica te omogućiti uspješnije snalaženje u abecednim katalozima različitih praksi. Bio je to začetak međunarodnog ujednačavanja koji je ubrzo rezultirao novim promjenama kao što su program *Shared cataloging* Kongresne knjižnice i stvaranje ISBD obitelji.¹

Začetak ISBD-ova nas vodi u 1967. godinu kad je Michael Gorman, na zahtjev IFLA-e i UNESCO-a, provodio studiju o mogućnostima izrade međunarodne norme za bibliografski opis. Studija je bila od velikog značaja za tadašnje knjižnično okruženje zbog čega je bila temom rasprave na Međunarodnom sastanku kataložnih stručnjaka 1969. godine u Kopenhagenu. Budući da je Gormanova studija pokazala dobra polazišta za ujednačavanje kataložnih postupaka, na Kopenhaškom sastanku donesena je odluka o uspostavi radne skupine koja će se narednih godina baviti izradom

¹ Verona, E. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. *Informatologia Yugoslavica*, 1976, vol. 8(1/4). Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm>

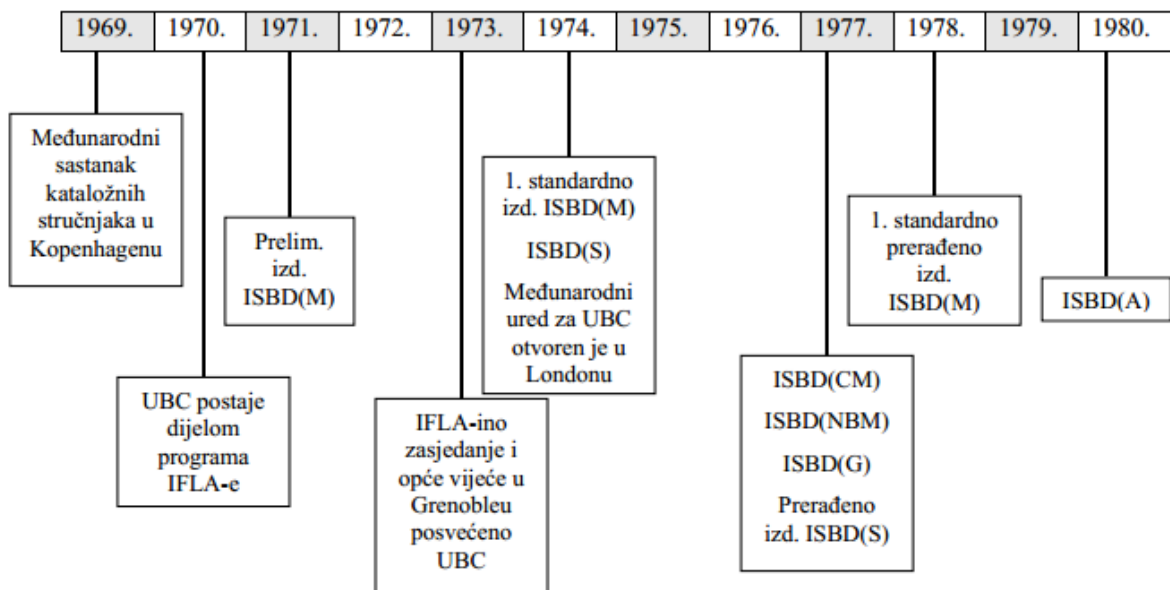
međunarodnog standarda za bibliografski opis. Krajem 1971., nakon nekoliko izrađenih nacrti, objavilo se preliminarno izdanje Međunarodnog standardnog bibliografskog opisa (*International Standard Bibliographic Description - ISBD*).²

ISBD(M), prvi u nizu ISBD-ova, nudio je pravila za opis omeđenih publikacija (*Monographic Publications*). Ne čudi da je prvo izrađena norma upravo za tu vrstu građe, budući da to vrijeme još nije obilježeno tehnološkim postignućima kakve danas poznajemo, a i radilo se o građi koja je bila (i još uvijek je) najzastupljenija u nacionalnim knjižnicama. U knjižničnom okruženju ISBD(M) prepoznat je kao vrijedno oruđe u katalogizaciji zbog čega ga mnoge knjižnice različitih tradicija usvajaju. Također, ovo preliminarno izdanje postaje polazištem za izradu ili preradu nekoliko nacionalnih i višenacionalnih kataložnih pravila za opis.³ O preliminarnom izdanju vijećalo se nadolazećih godina te nakon usvajanja svih izmjena, 1974. godine se objavljuje prvo standardno izdanje ISBD(M)-a.

Kako knjižnični fond ne čine samo omeđene publikacije uslijedila je izrada niza specijaliziranih normi koje su pridonijele ostvarivanju programa Univerzalnog bibliografskog nadzora (*Universal Bibliographic Control – UBC*). Nakon ISBD(M)-a, godine kad je objavljeno njegovo prvo standardno izdanje izlazi norma namijenjena serijskim publikacijama – ISBD(S). Nadolazećih godina ne prestaje se raditi na normama za opis preostale vrste građe pa se 1977. godine izrađuju ISBD(CM) za kartografsku građu (*Cartographic Materials*), ISBD(NBM) za neknjižnu građu (*Non-Book Materials*) te ISBD(G) kao opća norma i osnova za izradu preostalih specijaliziranih ISBD-ova (*General*). Iste je godine objavljeno prerađeno izdanje ISBD(S)-a, a godinu nakon uslijedio je ISBD(A) za stare omeđene publikacije (*Antiquarian*). Autorice Marija Radovčić i Ana Barbarić vizualno su u svom radu *ISBD – od prošlosti k budućnosti* prikazale nastanak specijaliziranih normi iz ISBD obitelji sedamdesetih godina kao i događaje koji su prethodili njihovom nastanku te je u svrhu ovog diplomskog rada prikaz preuzet i slijedi u nastavku.

² Radovčić, M., Barbarić A. ISBD – od prošlosti k budućnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 2013, 56 (4), str. 206. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

³ ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014, str. XVIII

Slika 1 Prikaz nastanka specijaliziranih ISBD-ova i događaja koji su im prethodili⁴

Pri izradi specijaliziranih ISBD-ova, u pojedine su se opise unosile preinake svojstvene građi koju opisuju. Tako je ISBD(S)-u zamjereno to što se više približava ISSN-u koji je služio za identifikaciju, ali ne i opisu, periodičkih publikacija. Izrada ostalih specijaliziranih ISBD-ova također je pokazala odmak od propisa što ih je ISBD(M) nudio te se javila potreba za izradom opće norme koja bi trebala umanjiti razlike unutar ISBD obitelji. Kako se trend ujednačavanja unutar kataložne prakse nastavljao, 1975. godine odlučeno je izraditi normu koja će biti osnovom za nastanak nadolazećih ISBD-a. Ta norma imenovana je ISBD(G), a objavljena je 1977. godine.⁵

Od prvih ideja o ujednačavanju u području katalogizacije, uslijedile su novine koje su kanile pridonijeti tom cilju. Henriette Avram razvija i objavljuje projekt MARC (*Machine Readable Cataloging*)⁶ što potiče razvoj strojno čitljive katalogizacije, kasnije usvojene unutar knjižnica. Tehnološka dostignuća sa sobom su unijela promjene u svim aspektima ljudskog života pa su tako utjecale i na knjižničnu okolinu. Prethodno izrađeni

⁴ Radovčić, M., Barbarić A. ISBD – od prošlosti k budućnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 2013, 56 (4), str. 207. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

⁵ Verona, E. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. *Informatologia Yugoslavica*, 1976, vol. 8(1/4). Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm>

⁶ Gorman, Michael. The origins and making of the ISBD : a personal history : 1966-1978. *Cataloging & Classification Quarterly*, 2014, vol. 52(8), str. 821-834

ISBD-ovi zahtijevali su određene izmjene kako bi pratili korak s potrebama vremena i korisnika te su uslijedili projekti općeg pregleda i prerade, o čemu će više biti govora u sljedećim poglavljima.

2.1.1. Opći pregled i prerada (1980 – 2000)

Nakon sedamdesetih godina i nastanka prvih ISBD-ova, kataložni su stručnjaci zamijetili da se u propisima trebaju dogoditi neke preinake. Potrebno je pregledavati i po potrebi mijenjati strukturu unutar pojedinih ISBD-ova radi što jednostavnijeg korištenja i obuhvaćanja svih nastalih promjena. Iz tog je razloga 1977. godine na IFLA-inom svjetskom kongresu (*IFLA World Congress*) donesena odluka o pregledavanju tekstova iz ISBD obitelji svakih pet godina, s namjerom da se utvrdi treba li se sadržaj pojedinog ISBD-a prerađivati ili ne. Osnovan je Odbor za pregled i preradu ISBD-a, kasnije preimenovan u Skupinu za pregled i preradu ISBD-a, koji je imao svrhu oblikovati plan pregleda i prerade postojećih normi. Na prvom sastanku 1981. godine, utvrđeni su ciljevi projekta, a naglašavala su se tri najvažnija⁷:

1. radi veće ujednačenosti potrebno je uskladiti propise između ISBD-a
2. potrebno je prikazati više boljih primjera
3. glede građe objavljene na nelatiničnim pismima, potrebno je izraditi propise za jednostavnije razumijevanje među katalogizatorima

Također, unutar projekta prve prerade objavljena su još dva cilja – preispitati uporabu znaka jednakosti te razmotriti prijedloge upućene od Međunarodnog udruženja glazbenih knjižničara, a koji se tiču norme ISBD(NBM)⁸.

S navedenim ciljevima na umu, uslijedili su prvi opći pregledi i prerade specijaliziranih ISBD-a; 1987. godine objavljena su prerađena izdanja ISBD(CM)-a, ISBD(NMB)-a i ISBD(M)-a; 1988. godine objavljen je prerađeni ISBD(S); 1990. godine ISBD(CF); 1991. godine ISBD(A) i ISBD(PM) te 1992. godine objavljena je opća norma ISBD(G). Osim pregledavanja i prerade tih su godina nastale dvije nove norme – ISBD(CF) namijenjena računalnim datotekama (*Computer Files*), koja se zbog

⁷ Radovčić, M., Barbarić A. ISBD – od prošlosti k budućnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 2013, 56 (4), str. 213-214. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

⁸ Isto, str. 214.

dinamičnih tehnoloških promjena ubrzo preradila u ISBD(ER) (*Electronic Resources*), te ISBD(PM) za tiskane muzikalije (*Printed Music*). Zadnje objavljeno izdanje bilo je ono ISBD(ER)-a, 1997. godine, čime završava prvi projekt općeg pregleda i prerade.⁹

2.1.2. Opći pregled i prerada (2000 – 2006)

Devedesete godine prošlog stoljeća unijele su nove promjene u kataložno okruženje. Pod pokroviteljstvom IFLA-e osnovana je Studijska skupina za Uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa (*Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records – FRBR*) čija je svrha bila preporučiti "osnovne razine funkcionalnosti odnosno osnovnih podaktovnih uvjeta za zapise koje izrađuju nacionalne bibliografske agencije."¹⁰ Težište, koje je prošlih desetljeća bilo na ISBD obitelji, tih je godina počivalo na FRBR-u, zbog čega se na neko vrijeme odgodio pregled i prerada specijaliziranih ISBD-ova. Iz tog se razloga zaustavila izrada sažetog ISBD(M)-a, projekt koji na koncu ni neće biti nastavljen, a Odbor za pregled i preradu ISBD-a mijenja naziv u Skupinu za održavanje ISBD-a. Skupina, kojoj je svrha bila rješavati samo nužnosti vezane uz ISBD, zadržava svoje ime i funkciju do 1998. godine kada ponovno vraća staru svrhu, ovoga puta imenovana kao Skupina za pregled i preradu ISBD-a.¹¹

Kako je početak 2000-ih godina označila studija FRBR, kataložni su stručnjaci htjeli ujednačiti propise FRBR-a s propisima ISBD-a. Upravo je to bio najvažniji cilj druge prerade ISBD-a - povezati nazivlje norme ISBD s definicijama unutar FRBR-a. Uskladiti nazivlja jednog i drugog, odnosno ugraditi definicije FRBR-a u ISBD, se pokazalo zamršenim zadatkom te je odlučeno prikazati odnose elemenata ISBD-a s entitetom-atributom ili odnosom FRBR. Dvije godine nakon uslijedila su prerađena izdanja, a prvi unutar ISBD obitelji je bila norma za serijske publikacije. ISBD(S), iz istog razloga kao i ISBD(CF), mijenja naziv u ISBD(CR) (*Continuing Resources*), budući da su propisi, osim serijskih publikacija, obuhvaćali i drugu neomeđenu građu. Iste godine, 2002., objavljuje se prerađeno izdanje ISBD(M)-a koji se također usklađuje sa

⁹ Isto, str. 214.

¹⁰ Isto, str. 215.

¹¹ Isto, str. 215.

značajkama FRBR-a. Nakon omeđenih publikacija, uslijedio je prerađeni ISBD(G) s kojim završava drugi opći pregled i prerada.¹²

Budući da je ubrzani tehnološki razvoj zahtijevao učestalije preglede i preinake, IFLA i kataložni stručnjaci su raspravljali o izradi objedinjenog izdanja ISBD-a koji je trebao poslužiti opisivanju svih do sada objavljenih vrsta građe. Nedugo zatim počelo se raditi na njegovoj izradi pa su prerade na ISBD(CM)-u i ISBD(ER)-u zaustavljene, a od ISBD(A) su preuzete prerade u svrhu objedinjenog izdanja.¹³ O njegovom će se nastanku i svrsi pisati u nastavku.

2.1.3. *Objedinjeno izdanje ISBD-a*

U 2000-ima uslijedilo je razdoblje novih promjena. Nakon završetka drugog projekta općeg pregleda i prerade ISBD obitelji, fokus se prebacuje na izradu jedne norme koja bi trebala poslužiti opisu sve postojeće građe. Opći značaj unutar ISBD obitelji je dosad jedino imao ISBD(G) koji je služio opisivanju posebnih svojstava neknjižne građe koji su se navodili u tada novom elementu opisa – skupini 3 naziva *Podaci specifični za vrstu građe*.¹⁴ Ipak, postojeće vrste građe nerijetko su dobivale nova svojstva koja su se trebala uzeti u obzir, a i javljali su se potpuno novi oblici, pa se navela nužnost za usklađivanjem propisa i izradom jedne norme koja će što uspješnije rješavati kataložne izazove.

Uzimajući u obzir dinamičnost i nestalnost ISBD normi, Skupina za pregled ISBD-a je 2003. godine na 69. IFLA-inoj općoj konferenciji i vijeću u Berlinu osnovala Studijsku skupinu za budući razvoj ISBD-ova. Nakon što se plan o izradi objedinjenog izdanja pokazao mogućim, počelo se raditi na preliminarnom izdanju, o kojemu se još na početku nije znalo hoće li moći zamijeniti sedam specijaliziranih normi. Odluka o tome je usvojena 2006. godine u Seulu na 72. IFLA-inoj općoj konferenciji i vijeću, a godinu dana poslije, javnosti je predstavljeno preliminarno objedinjeno izdanje ISBD-a, koji će zamijeniti dosadašnje specijalizirane ISBD-ove. Time je, u skladu s tradicijom

¹² Isto, str. 215-217

¹³ Isto, str. 217

¹⁴ Willer, M. ISBD: od objedinjenog standarda prema standardu za objavljivanje bibliografskih podataka kao povezanih podataka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 2016, vol.59(1/2), str. 8 Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/178462>

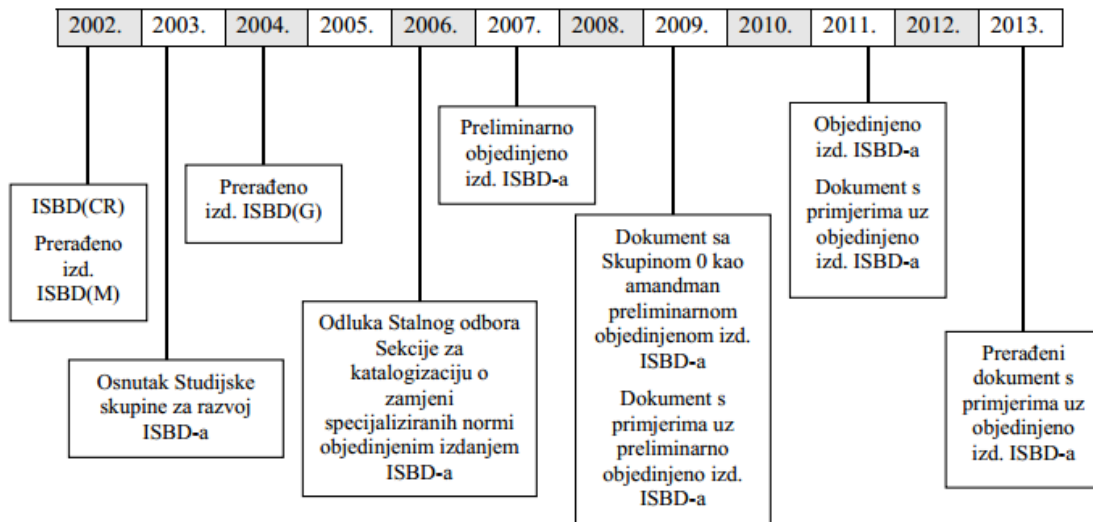
specijaliziranih ISBD-ova, posao preuzela Skupina za pregled i preradu ISBD-a koja se bavila izradom prvog standardnog objedinjenog izdanja, prvobitno najavljenog za 2009. godinu. Izazovi na koje je Skupina naišla uvjetovali su odgodu standardnog objedinjenog izdanja (ponajviše zbog uvođenja nove skupine 0), ali dvije godine nakon, 2011. godine, izlazi engleski izvornik objedinjenog izdanja.¹⁵ Objedinjeno je izdanje svakako unijelo bitne promjene u ISBD obitelj i kataložnu praksu općenito. Kao što je spomenuto prije, uvedena je skupina 0, naziva *Oblik sadržaja i vrsta medija*, koja je služila kao "sredstvo pravodobnog upozorenja korisnicima kataloga".¹⁶ Radi se o najvećoj novosti u objedinjenom izdanju, a uvođenje takve skupine se smatralo nužnim s obzirom na različite medije pojedinih vrsta građe. Tom će se skupinom, stoga, korisnicima olakšati korištenje građom budući da već na početku opisa se navodi kako njome rukovati.¹⁷ Neke novosti objedinjenog izdanja su: pojednostavljenost razina obveznih, neobveznih i uvjetovanih elemenata, više pažnje je posvećeno višedijelnoj omeđenoj građi te zahtjevima nelatiničnih pisama, naziv skupine 6 je proširen te je uvećan broj potrebnih definicija.¹⁸ Radi bolje preglednosti događaja koji su prethodili objedinjenom izdanju, ponovno je iz rada *ISBD – od prošlosti k budućnosti*, autorica Marije Radovčić i Ane Barbarić, preuzet vizualan prikaz promjena unutar ISBD obitelji nakon drugog općeg pregleda i prerade.

¹⁵ Radovčić, M., Barbarić A. ISBD – od prošlosti k budućnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 2013, 56 (4), str. 217-219. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

¹⁶ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od opće oznake građe došli do oblika sadržaja i vrste medija. *14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 27

¹⁷ Isto, str. 27

¹⁸ ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014, str. XXI

Slika 2. Događaji koji su prethodili objedinjenom izdanju ISBD-a¹⁹

¹⁹ Radovčić, M., Barbarić A. ISBD – od prošlosti k budućnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 2013, 56 (4), str. 220. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

2.2. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga (PPIAK)*

Prije izrade *Pariških načela* te prije nastanka ISBD obitelji, kataložni su se pravilnici pisali unutar granica pojedinih zemalja. Isto se događalo i sa hrvatskim, odnosno, jugoslavenskim nacionalnim pravilnikom o čijoj se izradi govorilo već 1959. godine, prije velikih promjena u katalogizaciji. Te je godine Savjet za kulturu i nauku Hrvatske prepoznao potrebu za stvaranjem općejugoslavenskoga kataložnog pravilnika s ciljem ujednačenja kataložne prakse za čitavu Jugoslaviju.²⁰ Ovaj iscrpan zadatak povjeren je tadašnjoj predsjednici Komisije za katalogizaciju, Evi Verona, koja je za svoga života "za hrvatsko [...] bibliotekarstvo učinila mnogo: malu je knjižničarsku zajednicu učinila poznatom u svijetu i ravnom mnogo većim i naprednijim sredinama."²¹

Iako su nacrti napravljeni već pedesetih godina prošlog stoljeća, u obzir su se morale uzeti novonastale promjene u knjižničnom okruženju šezdesetih godina pa su se pojedini propisi morali prerađivati. Godine 1961. izglasana su *Pariška načela* koja postaju teorijskim temeljem za izradu nacionalnog pravilnika općenito, a ponajviše za prvi dio pravilnika posvećen propisima za izbor i oblikovanje odrednica, konačno objavljen 1970. godine. Prilikom izrade kataložnog pravilnika, pojavila su se pitanja koja nisu dovoljno razrađena u *Načelima* te je autorica trebala pronaći rješenja koja će odgovarati domaćoj kataložnoj praksi. Unutar *Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga* (u nastavku PPIAK) Verona navodi tri temeljna zadatka abecednog kataloga:

1. mora odgovarati na pitanje posjeduje li knjižnica određenu jedinicu knjižnične građe
2. mora ponuditi za određeno djelo pregled svih njegovih izdanja, prijevoda i sl. što ih knjižnica posjeduje
3. te mora dati pregled svih jedinica knjižnične građe koje sadrže djela određenog autora unutar knjižnice

²⁰ Verona, E. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*. Dio 1 : Odrednice i redalice. Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986, str. 7

²¹ Horvat, A. *Eva Verona : jedna knjižničarska karijera*. Verona, E. *O katalogu : izbor iz radova*. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 14-18.

Uz navedeno, svaka kataložna jedinica mora sadržavati *odrednicu*, čijoj je izradi posvećen prvi dio PPIAK-a, te *kataložni opis* kojim se bavi drugi dio.²²

Drugom dijelu PPIAK-a pristupilo se odmah po objavljivanju prvog dijela, početkom 70-ih godina prošlog stoljeća. Izrada tog dijela odvijala se slično izradi prvog, s obzirom da je tih godina kataložna praksa doživjela velike pomake. Tih su godina nastajali specijalizirani ISBD-ovi, prvo preliminarna izdanja te zatim standardna i prerađena, što je uvelike otežavalo usklađenost propisa jugoslavenskog pravilnika s međunarodnim propisima. Autorica je ipak vješto pratila novonastale promjene te je 1983. godine uslijedila objava drugog dijela PPIAK-a koji počiva na prvom standardnom prerađenom izdanju ISBD(M)-a.²³

Doista, Eva Verona je bila suočena s raznim izazovima prilikom izrade nacionalnog pravilnika. Velike promjene koje su zatekle kataložnu praksu tih godina primorale su autoricu na stalno i precizno revidiranje napisanih propisa kako bi bili usklađeni, što s nacionalnom, što s međunarodnom kataložnom praksom. Ipak, možemo zaključiti kako je Verona vješto uskladila potrebe kataložne prakse, budući da se isti pravilnik još uvijek koristi u hrvatskim knjižnicama, tridesetak godina kasnije. Iako su tehnološke promjene koje su nas zatekle potakle stvaranje novog nacionalnog kataložnog pravilnika koji će se u dogledno vrijeme izdati, hvale je vrijedna činjenica da se, unatoč svim novostima u knjižničnom okruženju, još uvijek uspješno koristi Veronin pravilnik. Naravno, ovdje moramo spomenuti kako se PPIAK koristio samo za omeđene publikacije, a kataložni su se stručnjaci za potrebe ostale vrste građe služili specijaliziranim ISBD-ovima, odnosno sada njegovim objedinjenim izdanjem.

²² Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1 : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izdanje. Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986, str. 6-13

²³ Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2 : Kataložni opis. Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983, str. 7-8

2.3. Resource description and access (RDA)

Šezdesetih godina knjižničnu okolinu su zatekle mnoge promjene. Osim *Pariških načela* i ISBD obitelji, tih se godina u anglo-američkoj kataložnoj praksi objavljuje kataložni pravilnik naziva *Anglo-American Cataloguing Rules* (AACR), a jedno desetljeće poslije, 1978. godine, uslijedilo je njegovo drugo prerađeno izdanje, *Anglo-American Cataloguing Rules 2* (AACR2). Ovo drugo izdanje pisano je za potrebe kataložnih listića što je ubrzo pokazalo nesklad pravilnika s novostima u knjižničnom okruženju. Osamdesetih godina knjižnice su napuštale praksu kataložnih listića i počele s korištenjem računalnih kataloga pa je u nekim aspektima AACR2 već tada pokazao nepraktičnost. Upravo su promjene u informatičkom i knjižničnom okruženju navele anglo-američke knjižnice na izradu novog pravilnika, prvotno zamišljenog kao treće prerađeno izdanje naziva AACR3, no na koncu predstavljenog kao novi kataložni pravilnik pod nazivom *Resource Description and Access* (u nastavku RDA).²⁴

RDA je nastao u skladu sa zahtjevima digitalnog vremena, a namijenjen je opisu sve postojeće građe, nalazila se ona u knjižničnom ili fondu neke druge informacijske zajednice.²⁵ Budući da teži postati međunarodnim kataložnim pravilnikom (Njemačka je napustila nacionalni pravilnik kako bi koristila RDA što je moguć početak njegovog usvajanja na međunarodnoj razini), za ciljeve ima "ekonomsku isplativost, kontinuitet i fleksibilnost, odnosno neovisnost o formatu, mediju ili sustavu za pohranu i prijenos podataka."²⁶ Za razliku od njegovog prethodnika, RDA počiva na konceptualnim modelima FRBR, o kojem je prethodno već bilo riječi, zatim na Uvjetima za funkcionalnost autoriziranih podataka (*Functional Requirements for Authority Data - FRAD*) te na Izjavi o Međunarodnim kataložnim načelima (*Statement of International*

²⁴ Coyle, K., Hillmann, D. Resource Description and Access (RDA) : Cataloging Rules for the 20th Century. *D-Lib Magazine*. 2007, vol 13(1/2). Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/january07/coyle/01coyle.html>

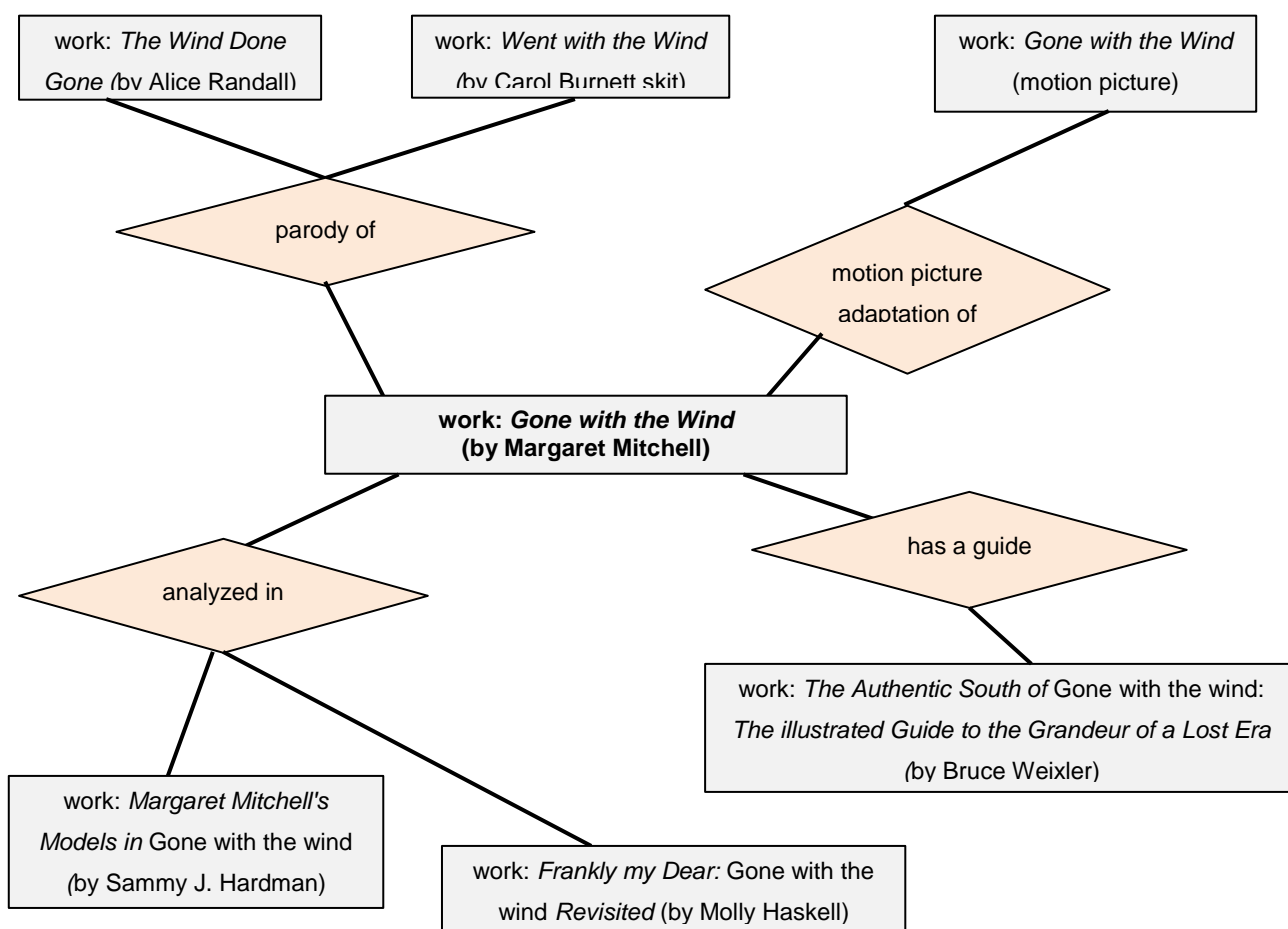
²⁵ Oliver, C. *Introducing RDA : a guide to the basics*. Chicago, American Library Association, 2010. Str. 3

²⁶ Barbarić, A., Willer, M. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? : preliminarno istraživanje. *13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković*. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 124. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/490988.Barbari_Willer.pdf

Cataloguing Principles – ICP), koja od 2009. godine zamjenjuju i proširuju *Pariška načela*, obuhvaćajući tako sve vrste građe.²⁷

Konceptualni modeli na kojima počiva RDA ponudili su specifičnu organizaciju informacija koje se prikazuju entitetima, atributima i odnosima među njima. Stoga su bibliografski i autorizirani podaci ovog pravilnika predstavljeni sljedećim entitetima: *djelo*, *izraz*, *pojavnii oblik*, *jedinica građe*, zatim *osoba*, *obitelj*, *korporativno tijelo* te *pojam*, *objekt*, *događaj* i *mjesto*. Navedeni entiteti imaju odgovarajuće attribute koji služe kao elementi opisa, a uređeni su specifičnim odnosima među njima. Upravo je ta struktura i nazivlje temelj FR – obitelji koji se proteže kroz sve propise RDA pravilnika.²⁸

Slika 3 jasnije prikazuje odnos među entitetima, oprimjeren na odnosu više *djela*:

Slika 3 Odnos među entitetima oprimjeren na više *djela*²⁹

²⁷ Maxwell, R.L. Maxwell's Handbook for RDA : Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21. London, Facet Publishing, 2014. Str. 2

²⁸ Isto, str. 2-10

²⁹ Isto, str. 9

Nadalje, FRBR definira skup atributa koji će opisati pojedine entitete. Tako će entitet *osoba* dobiti niz atributa poput *ime osobe, datum rođenja, profesija* i sl.³⁰, a entitet *djelo* može se opisati *glavnim stvarnim naslovom* i ostalim atributima. Osim uvođenja specifične organizacije nazivlja, RDA uvodi i novu terminologiju koja priliči digitalnoj eri. Također, prilikom opisivanja jedinica građe, RDA pokazuje tri značajne promjene – podaci se mogu preuzeti s bilo kojeg mjesta na jedinici građe i preuzimaju se u onom obliku u kojem se nalaze (skraćeni ili potpuni oblik) te se u podacima o odgovornosti unose sva pripadajuća imena. Uglate zgrade se, dakle, prema RDA koriste samo kad se potreban podatak pronađe izvan jedinice građe.³¹ Prva dva navedena propisa pokazat će se bitnom razlikom i u našoj usporedbi elemenata izdavanja, proizvodnje, raspačavanja itd.

RDA je svakako unio nove značajke u svijet katalogizacije. Kako bi se u potpunosti razumio, potrebno je da se kataložni stručnjaci prethodno upoznaju sa strukturom i nazivljem FR – obitelji. Budući da se *eferbeerizacija* postepeno uvodi u kataložnu praksu, razumijevanje propisa ne bi trebalo stvarati veliki problem. Kao što je navedeno prije, ovaj anglo-američki pravilnik izrađen je u svrhu korištenja unutar raznih informacijskih zajednica (primjerice, u muzejima ili arhivima) što mu pridaje općenitiji značaj. Osim toga, RDA se temelji na nekim drugim karakteristikama (npr. elementi opisa se prenose u obliku s publikacije, bez kratica, prema *take what you see*³² načelu) koje su različite od dosadašnjih kataložnih propisa. Razlike ćemo prikazati u nastavku, fokusirajući se na elemente opisa koji se odnose na izdavanje, proizvodnju, raspačavanje itd.

³⁰ Isto, str. 7

³¹ Anhalt, J., Stewart, R.A. RDA Simplified. *Cataloging & Classification Quarterly*, 2011, vol. 50(1), str.33-42 Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01639374.2011.615378>

³² Oliver, C. *Introducing RDA : a guide to the basics*. Chicago, American Library Association, 2010. Str. 62

3. Usporedna analiza elemenata skupine 4 ISBD-a i PPIAK-a s odgovarajućim elementima u RDA

Nakon prikaza povijesnog dijela pojedinih pravilnika, središte nadolazećih poglavlja će biti specifičnije prirode. Kako je tema ovog diplomskog rada elementi opisa koji se odnose na izdavanje, proizvodnju, raspačavanje itd., u nastavku će se analizirati razlike i sličnosti prethodno predstavljenih pravilnika kroz odgovarajuće primjere. Izvori korišteni u analizi bit će opisani pravilnici – objedinjeno izdanje ISBD-a³³, PPIAK³⁴ te RDA³⁵. Prije same analize elemenata koji se odnose na izdavanje, proizvodnju, raspačavanje itd., pretpostavlja se da će postojati podosta sličnosti između ISBD-a i PPIAK-a. Navedena pretpostavka temelji se na činjenici da je PPIAK baziran na propisima ISBD obitelji, točnije ISBD(M)-u iz 1978. godine, pa će se mnogi propisi pokazati istovjetnima. S druge strane, pretpostavljamo da će RDA ponuditi više razlika u odnosu na spomenute pravilnike, budući da počiva na konceptualnim modelima FR – obitelji koji se zasnivaju na drugačijoj organizaciji strukture i nazivlja. Za svaki analizirani propis bit će zabilježen odgovarajuć primjer, ukoliko takve pravilnici sadrže.

Osnova za opis navedenih pravilnika je cijela jedinica građe. Kako ISBD i RDA služe opisu svih postojećih vrsta građe, za svaku se navode izvori podataka s prednošću. PPIAK koji služi opisu omeđenih publikacija navodi glavnu naslovnu stranicu ili zamjena za nju kao prvi izvor s prednošću. Ukoliko se podaci pronađu van propisanih izvora za opis, takvi će se zabilježiti u skladu s interpunkcijskim propisima.

Skupina 4 ISBD-a naziva se *Izdavanje, proizvodnja, raspačavanje itd.*, a obuhvaća sve vrste djelatnosti vezane za bilokakvo puštanje u promet jedinice građe. Osim toga, koristi se za zapise o materijalnoj izradi jedinice građe koju treba razlikovati od prethodno navedenih djelatnosti, čak i kad obje provodi ista osoba ili tijelo. Skupina 4 PPIAK-a također obuhvaća istovjetne propise, iako u nazivu izostavlja riječ *proizvodnja*.

³³ ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014, str. 1-34, 137-177

³⁴ Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2 : Kataložni opis. Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983, str. 17-35, 213-244

³⁵ RDA : resource description and access. 2013 rev. Chicago : AmericanLibrary Association [etc.], 2013., Section 0-1, Section 2 (2.7-2.12)

RDA, s druge strane, nije oblikovan po skupinama kao ISBD i PPIAK, već navodi skupove ključnih elemenata (*core elements*) s vlastitim nazivom (primjerice, *Production statement*, *Publication statement*, *Distribution statement* i *Manufacture statement*). Ti elementi opisuju iste djelatnosti i funkcije kao u ISBD-u i PPIAK-u. Glede interpunkcijskih propisa, ISBD i PPIAK počivaju na već ustaljenim znakovima, a RDA pak nužno ne traži takvu interpunkciju. Ipak, kako će se katalogne agencije i dalje (barem zasada) koristiti ISBD interpunkcijom, u prilogu D.1 RDA nalaze se uputstva za korištenje koja pokazuju odnose ISBD i RDA elemenata.³⁶ Rječnikom ISBD-a i PPIAK-a, skupinama prethodi interpunkcijski simbol za početak nove skupine: *točka*, *razmak*, *crtica*, *razmak* (. -). Drugom i svakom idućem mjestu izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja prethodno se navodi *razmak*, *točka-zarez*, *razmak* (;) dok svakom nazivu nakladnika, proizvođača, raspačavatelja itd. prethodi *razmak*, *dvotočka*, *razmak* (:).

Glede usporednih podataka, pravilnici se ponovno slažu oko interpunkcijskih simbola; među podacima se bilježi znak jednakosti (=). Na isti način sva tri pravilnika postupaju i s godinom izdavanja, proizvodnje, raspačavanja itd. kojoj prethodi interpunkcijski simbol *zarez*, *razmak* (,). Također, mjesto tiskanja ili izrade te naziv tiskara ili izrađivača s godinom tiskanja ili izrade zatvaraju u okruglu zagradu (()). Ipak, kako ISBD i RDA navode propise za sve postojeće vrste građe, koristi se još jedan interpunkcijski simbol – *crtica* (-) – koji se bilježi u slučaju integrirajuće građe iza godine izdavanja prvog sveščića ili dijela ili prve iteracije koji ju povezuje s godinom izdavanja posljednjeg sveščića ili dijela ili prve iteracije odnosno pokazuje da se integrirajuća građa nastavlja. Podatke koji se preuzmu van propisanih izvora navode sva tri pravilnika unutar uglatih zagrada ([]). U ovom smislu jedino se razlikuje način navođenja više podataka iste skupine pronađene van propisanih izvora. ISBD i RDA navode da se svaki element zapisuje u zasebnu uglatu zagradu, dok PPIAK navodi da se elementi iste skupine mogu bilježiti u istoj. Takav primjer najvidljiviji je pri opisivanju nepoznatih mjesta izdavanja, proizvodnje, raspačavanja itd. i nepoznatih naziva nakladnika, proizvođača, raspačavatelja itd. kod ISBD-a i PPIAK-a. Budući da RDA na

³⁶ Maxwell, R.L. Maxwell's Handbook for RDA : Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21. London, Facet Publishing, 2014. Str.13

drugačiji način opisuje nepoznate podatke o tim djelatnostima, u nastavku je naveden ekvivalentan primjer koji potvrđuje prethodno rečeno.

ISBD	. – [S.l.] : [s.n.]
PPIAK	. – [S.l. : s.n.]
RDA	. – [London] : [Phipps], [1870]

3.1. Mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja

Mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja nalazi se uz ime nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja, a ukoliko on nije imenovan, navedeno mjesto je element koji se bilježi kao mjesto objavljivanja ili raspačavanja građe. Glede pojedinih pravopisnih oblika u kojima se navedeni elementi bilježe, mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja se prema ISBD-u, PPIAK-u i RDA navodi onako kako je navedeno na jedinici građe. Prijedlozi se preuzimaju ukoliko izravno utječu na oblik naziva mjesta.

ISBD	. – V Praze . – Torino
PPIAK	. – U Zagrebu . – Zagrabiae
RDA	. – V Praze

Ukoliko podatak u propisanom izvoru podataka nije točan, prvo se bilježi neispravan podatak pronađen u propisanim izvorima podataka, a ispravak se prema ISBD-u može zabilježiti na dva načina – bilježenjem u uglatoj zagradi popraćen kraticom *i.e.* ili dodatnim objašnjenjem u skupini 7. Prema PPIAK-u se također prvo unosi neispravan podatak, a ispravak pronađen izvan propisanih izvora se bilježi u uglatoj zagradi popraćen navedenom kraticom. No, ako se ispravan podatak nalazi u propisanim izvorima za opis građe, tada se to mjesto piše bez uglatih zagrada. RDA u ovom smislu ne daje izričit propis o bilježenju neispravnih podataka o mjestu izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja. No, budući da počiva na načelu *take what you see*, preuzima podatak u neispravnom obliku, a ispravak se može, ako se smatra važnim za identifikaciju, zabilježiti u napomeni.

ISBD	. – Paris [i.e. Leiden] <i>Uredničko objašnjenje:</i> Poznato je da je objavljeno u Leidenu. . – Dublin <i>Napomena:</i> Poznato je da je objavljeno u Belfastu.
PPIAK	. – Beograd [i.e. Varaždin] . – Split [i.e.] Šibenik

Nadalje, ukoliko je uz naziv jednog nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja navedeno više mjesta, ISBD nalaže bilježenje onog grafički istaknutijeg ili prvog navedenog, ako ne postoji grafička istaknutost. Također, kad se mjesta ne navode u nizu niti su grafički istaknuti, bilježi se ono mjesto koje je smatrano najznačajnijim za korisnike kataloga. S druge strane, ukoliko postoje dva ili više mjesta, ISBD propisuje da se ona isto tako ili mogu navesti ili izostaviti. Ukoliko se izostavljaju, bilježe se s *[etc.]* ili drugim pripadajućim izrazom. PPIAK je u ovom slučaju preciznije opisao propis, uzimajući u obzir strane i jugoslavenske publikacije. Ukoliko postoje dva mjesta izdavanja s istim nakladnikom, u kataložni se opis unose oba, neovisno o jedinici građe. Za jugoslavenske publikacije i u slučaju postojanja triju ili više mjesta s istim nakladnikom, u opisu se bilježe sva navedena mjesta ukoliko se na publikaciji nalaze skupno na istom mjestu. No ukoliko se na naslovnoj stranici ili zamjeni za nju nalazi jedno ili dva mjesta, dok se druga nalaze na manje istaknutom mjestu, tad se u opis unose samo ona mjesta s naslovne stranice ili zamjene za nju. Glede stranih publikacija koje imaju tri ili više mjesta izdavanja s istim nakladnikom, primjenjuje se isto pravilo kao u ISBD-u – navodi se prvo ili grafički istaknutije uz kraticu *etc.* Prema RDA bilježe se sva mjesta izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja prema redoslijedu ili grafičkoj istaknutosti. Prilikom navođenja, u obzir se uzima interpunkcijski simbol propisan za element u skupini, što je u ovom slučaju *razmak, točka-zarez, razmak (;)*.

ISBD	. – Berlin ; Köln ; Frankfurt am Main . – Wien ; [etc.]
-------------	--

PPIAK	. – Zagreb ; Beograd . – Beograd; Sarajevo ; Zagreb . – London [etc.]
RDA	. – Toronto ; Buffalo ; London

Ukoliko je na jedinici građe zabilježeno više nakladnika ili proizvođača s pripadajućim mjestom izdavanja ili proizvodnje, na taj se način prema ISBD-u navode i u opisu, uz korištenje prethodno utvrđenih interpunkcijskih simbola. U slučaju da je mjesto istovjetno prvom nakladniku ili proizvođaču, ono se navodi samo jednom. Na isti način postupaju i PPIAK i RDA.

ISBD	. – New York : Columbia University ; Boston : Computer Research . – Paris : Gallimard : Julliard
-------------	---

Zatim, ISBD propisuje da se uz mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja također mogu zabilježiti određeni dodaci, ukoliko se oni smatraju potrebnima za identifikaciju mjesta. Tako se može zabilježiti naziv zemlje ili pokrajine, a bilježi se sukladno propisima za preuzimanje elemenata za opis (uglate zagrade ukoliko je podatak pronađen u nekom drugom izvoru). Isti propis se nalazi u PPIAK-u, a jedina razlika se očituje u skraćivanju takvih podataka (ukoliko je to moguće). S druge strane, ako se na jedinici građe nalazi podatak o nazivu zemlje ili države, prema RDA se obavezno navodi uz mjesto izdavanja, proizvodnje i /ili raspačavanja u onom obliku u kojem se nalazi.

ISBD	. – Washington, D.C. . – Santiago [Chile]
PPIAK	. – Cambridge, Mass. . – London [Ont.]
RDA	. – Westport, Connecticut

Ukoliko se mjesto nalazi u nekom skraćenom obliku, PPIAK nalaže bilježenje potpunog oblika samo u slučaju kad se pretpostavlja da kratica nije dovoljno razumljiva korisniku. Ekvivalentan propis nije pronađen u ISBD-u, ali navodi isto načelo u slučaju navođenja alternativnog ili ispravljenog naziva mjesta – taj naziv se bilježi u uglatoj zagradi s kraticom *i.e.*, za potrebe identifikacije i jasnoće podataka. U slučaju ispravaka PPIAK navodi isti propis s navedenom interpunkcijom i kraticom. RDA takav podatak ne navodi unutar uglatih zagrada, već ga bilježi u napomeni, a neispravan podatak preuzima kao takav u opis.

ISBD	. – Christiania [Oslo] . – Lodnon [i.e. London]
PPIAK	. – Mpls [Minneapolis]

Nadalje, mjesto raspačavanja se prema ISBD-u i PPIAK-u navodi kad se razlikuje od mjesta izdavanja ili proizvodnje koje je s nakladnikom navedeno na jedinici građe. RDA u ovom slučaju navodi da se mjesto raspačavanja navodi ukoliko nije navedeno samo mjesto izdavanja. PPIAK ipak ponovno razlikuje propise za jugoslavenske i strane publikacije; podaci o mjestu raspačavanja se za jugoslavenske publikacije preuzimaju u kataložni opis ako se nalaze na predlošku, a razlikuju se od mjesta izdavanja, dok se za strane unose samo u slučaju kad mjesto izdavanja nije poznato ili kad je publikacija izašla u vlastitoj nakladi individualnog autora, ukoliko se taj podatak smatra potrebnim.

ISBD	. – Washington, D.C. : Smithsonian Institution ; New York : distributed by W.W. Norton
PPIAK	. – Dublin : Parkside Press ; London : distributed by New English Library

Glede naziva sjedišta korporativnog nakladnika koji se javlja na kraju naziva, PPIAK navodi da se taj podatak neće bilježiti u opisu. Iako, ukoliko bi izostavljanje

naziva sjedišta uzrokovalo nejasnoće, tada se ono navodi. ISBD-ov propis se u ovom slučaju razlikuje. Ukoliko se mjesto izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja preuzima iz naziva nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja, tada se taj podatak navodi u uglatoj zagradi, bez izostavljanja podatka iz mjesta otkuda je preuzeto.

ISBD	. – [London] : solb by T. Richardson in London
PPIAK	. – Zagreb : Medicinski fakultet Sveučilišta Tumačenje. Na predlošku: Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu . – Beograd : Biblioteka grada Beograda

Mjestu izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja se prema ISBD-u i RDA također može dodati i adresa nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja, ukoliko se smatra potrebnim radi identifikacije. Takav podatak se, pronađen u propisanom izvoru podataka, prema ISBD-u stavlja u okruglu zagradu, a u uglatu zagradu ukoliko je pronađen u nekom drugom izvoru podataka. RDA u ovom slučaju podatak pronađen na jedinici građe ne bilježi u okrugle zagrade, ali ih odjeljuje zarezom. Ovaj propis nije pronađen u PPIAK-u.

ISBD	. – London [37 Pond Street, N.W.3] . – Vancouver (571 Howe Street)
RDA	. – 6 Hudgate Hill, London

Ukoliko se naziv mjesta na jedinici građe prikazuje na više jezika ili pisama, bilježi se prema ISBD-u i RDA na onom jeziku/pismu koji je korišten u glavnom stvarnom naslovu. Ukoliko se ne može primijeniti taj propis, navodi se prema ISBD-u onaj grafički istaknutiji ili, najzadnje, oblik prvog naziva. No, RDA je u ovom slučaju zbunjujuć. Ukoliko se ne može odrediti mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja na temelju glavnog stvarnog naslova, RDA na jednom mjestu (točke 2.7.2.5., 2.8.2.5., 2.9.2.5.) nalaže navođenje prvog navedenog. No, na drugom mjestu (točke 2.7.3.3., 2.8.3.3., 2.9.3.3.) nalaže navođenje svih mjesta prema redosljedu ili grafičkoj istaknutosti. Osim toga, u prilogu D koji govori o interpunkcijskim pravilima je naveden propis s korištenjem znaka jednakosti među usporednim podacima, no takav se propis

ne prikazuje u dijelu o izdavanju, proizvodnji, raspačavanju itd. Shodno tome, nejasno je kojim se propisom kataložni stručnjak treba povoditi. Prema ISBD-u, usporedni oblici naziva mjesta se također mogu navesti u kataložnom opisu, uz korištenje propisanog interpunkcijskog simbola, znaka jednakosti. PPIAK u ovom slučaju detaljnije opisuje propis. Ukoliko se oblici na više jezika/pisama nalaze skupno na istom mjestu, PPIAK nalaže navođenje svih oblika uz korištenje znaka jednakosti. No, ako se na naslovnoj stranici ili zamjeni za nju nalazi samo jedan ili dva oblika dok se na nekom drugom mjestu nalaze preostali oblici, tada se u kataložnom opisu navodi samo oblik/oblici s naslovne stranice ili zamjene za nju.

ISBD	. – Nueva York = New York
PPIAK	. – Bruxelles = Brussel
RDA	. – Genf <i>Tumačenje.</i> Glavni stvarni naslov je na njemačkom. Navedeno još <i>Genève</i>

Isto tako, pravilnici navode propis o nepoznatom mjestu izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja. U slučaju da ne možemo sa sigurnošću utvrditi mjesto, tada ćemo naziv vjerojatnog mjesta navesti u uglatoj zagradi s popratnim znakom upitnika. Nadalje, ako ne pronalazimo točan naziv grada ili mjesto, u skupini 4 ISBD-a i PPIAK-a se navodi naziv države, pokrajine ili zemlje poštivajući iste propise navedene za mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja. S navedenim elementima se na isti način postupa prema RDA. ISBD u ovom propisu izričito navodi način postupanja s elementom pronađenim u ili izvan propisanog izvora. PPIAK, s druge strane, navodi kako se naziv države, pokrajine ili zemlje navodi u uglatoj zagradi, bez objašnjenja s kojeg mjesta je takav podatak preuzet. Shodno tome, ne možemo sa sigurnošću tvrditi je li uglati zagrada stalni propis PPIAK-a navođenja naziva države, pokrajine ili zemlje umjesto mjesta ili se autorica vodila istim principom kao i ISBD (uglati kad je pronađen u nekom drugom izvoru, a bez kad se nalazi na jedinici građe). Kad mjesto ne možemo pronaći ni u jednom izvoru podataka, tada se navodi kratica *s.l.* (*sine loco*) zabilježena u uglatoj zagradi, što je istovjetno PPIAK-u i ISBD-u. RDA u ovom propisu odstupa od ustaljenog načina te ne koristi latinske kratice, a za neutvrđeno mjesto izdavanja,

proizvodnje i/ili raspačavanja navodi *Place of publication/production/distribution not identified*, ovisno o kojoj se djelatnosti radi.

ISBD	. – [Hamburg?] . – Canada . – [S.I.]
PPIAK	. – [Zagreb?] . – [Kanada] . – [S.I.]
RDA	. – [Munich?] . – [Canada] . – [Place of publication not identified] . – [Place of production not identified] . – [Place of distribution not identified]

Osim navedenih propisa koji su pokazivali sličnosti ili razlike, postoje određene stavke unutar jednog pravilnika bez ekvivalentnog propisa u drugom ili trećem. Budući da ISBD opisuje sve postojeće vrste građe, tako u skupini 4 sadrži propise za staru i višedijelnu omeđenu građu, integrirajuću ili serijske jedinice građe. PPIAK samo opisuje omeđenu građu pa ne nudi ekvivalentne propise te ne pravi razliku među propisima za staru omeđenu građu. ISBD u ovom slučaju navodi posebne propise za staru omeđenu građu, a oni se temelje na preuzimanju podataka kako su zabilježeni u propisanim izvorima (navođenje prijedloga i popratnih riječi, bilježenje svih nakladnika redoslijedom s propisanog izvora podataka itd.). RDA, koji također opisuje sve postojeće vrste građe, u ovom slučaju izravno ne navodi posebna pravila za staru omeđenu građu.

Nadalje, ukoliko na jedinici građe dođe do promjene mjesta izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja, ISBD i RDA navode istovjetne propise. Ako se mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja mijenja na idućim sveščićima ili dijelovima serijskih jedinica građe i višedijelne omeđene građe, tada se to kasnije mjesto prema ISBD-u bilježi u skupinu 7 samo kada je takav podatak koristan korisniku kataloga ili kad je potreban radi jasnije identifikacije. RDA također kasnije mjesto bilježi u napomenu. Glede integrirajuće građe, ISBD i RDA se slažu – ukoliko se mjesto promijeni na idućim iteracijama, kataložni će se opis u skladu s time mijenjati. Ranije

mjesto se može unijeti u skupinu 7 tj. napomenu kada se smatra potrebnim za identifikaciju ili korisnike.

3.2. *Nakladnik, proizvođač i/ili raspačavatelj*

Nakladnik, proizvođač i/ili raspačavatelj je osoba ili korporativno tijelo koje izdaje, proizvodi i/ili raspačava neku jedinicu građe. Prema pravilnicima, ime nakladnika ili proizvođača se bilježi iza odgovarajućeg mjesta izdavanja ili proizvodnje. Kako je navedeno prije, svakom nakladniku ili proizvođaču prethodi propisan interpunkcijski simbol što je u ovom slučaju *razmak*, *dvotočka*, *razmak*. PPIAK u ovom slučaju još navodi propis za podatke navedene u specifičnom padežnom obliku. Najčešće nalaže bilježenje imeničnog nominativnog oblika u kojem može stajati sam, a ukoliko se za neke strane jezike takav oblik ne može utvrditi, tada se iznimno u kataložni opis unosi podatak u kosom padežu ili pridjevski oblik koji se javlja na propisanim izvorima. RDA, kao i dosad, preuzima podatke u onom obliku (skraćenom ili potpunom) s jedinice građe.

ISBD	. – London : Methuen
PPIAK	. – Zagreb : Nakladni zavod MH <i>Tumačenje.</i> Na stranici nasuprot naslovnoj stoji podatak: Nakladni zavod Matice hrvatske . – Berlin : Weidmann <i>Tumačenje.</i> Na predlošku piše: Weidmannsche Buchhandlung
RDA	: University of Leeds, Dept. of Spanish <i>Tumačenje.</i> Dept. je kratica navedena na jedinici građe

Ukoliko se na publikaciji u propisanom izvoru podataka nalazi više nakladnika ili proizvođača, ISBD navodi bilježenje onog grafički istaknutijeg ili onog prvog, ako nema grafičke istaknutosti. No, ako se imena nakladnika ne javljaju u nizu, a nema ni grafičke istaknutosti, tada se bilježi onaj nakladnik za kojeg se drži da je najvažniji za korisnika. Ipak, ISBD također navodi; drugi i svaki idući nakladnik ili proizvođač se mogu navesti. Poštuje se praksa kao kod mjesta izdavanja ili proizvodnje – uz nakladnika ili proizvođača bilježi se pripadajuće mu mjesto izdavanja ili proizvodnje. Ako je svim

nakladnicima ili proizvođačima istovjetno mjesto izdavanja ili proizvodnje, ono se bilježi jednom uz navođenje nakladnika u nastavku s pripadajućom interpunkcijom. Zadnja dva navedena propisa istovjetna su u PPIAK-u i RDA, pri čemu RDA navodi sve nakladnike ili proizvođače redosljedom s jedinice građe ili prema grafičkoj istaknutosti.

PPIAK, ukoliko postoje dva nakladnika, u načelu u opis navodi oba. Glede stranih publikacija, ako je jedan nakladnik naveden na naslovnoj stranici ili na zamjeni za nju dok je drugi na nekom drugom mjestu u publikaciji, tada će se navesti onaj na naslovnoj stranici ili zamjeni za nju. Drugi će se navesti ukoliko se to smatra potrebnim.

ISBD	. – London : The Times ; Edinburgh : John Bartholomew & Son . – Paris : le Centurion : Desclée De Brouwer : Éd. du Cerf
PPIAK	. – Zagreb : Mladost ; München : Kubon & Sagner . – Zagreb : Epoha : pisac
RDA	: Baedeker : Allen & Unwin

Međutim, u ovom slučaju PPIAK ponovno pravi razliku u propisima za jugoslavenske i strane publikacije s tri ili više nakladnika. Za jugoslavenske, nakladnici koji se nalaze na istom mjestu skupno će se svi navesti s pripadajućim sjedištima, a glede stranih publikacija, navest će se samo onaj grafički istaknut ili prvi naveden. Ostali se nazivi bilježe ukoliko se to smatra potrebnim, a za izostavljanje se navodi kratica *etc.* Prema ISBD-u, nakladnici se ili navode ili izostavljaju, a izostavljanje se, kako je dosadašnja primjena, bilježi kraticom *etc.* RDA, kako je navedeno prije, navodi sve nakladnike u onom obliku s jedinice građe.

ISBD	: The Times [etc.]
PPIAK	. – Zagreb : Mladost : Zora : Nakladni zavod Matice hrvatske : Liber . – London : D. Nutt [etc.]
RDA	: Baedeker : Allen & Unwin

Radi izbjegavanja opširnosti kataložnog opisa, ime nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja se prema ISBD-u može skratiti ukoliko se skraćeni oblik može jasno identificirati. Taj je propis istovjetan u PPIAK-u. RDA, kao i dosad, ne bilježi skraćene oblike osim ako tako nisu navedeni u propisanim izvorima podataka.

ISBD	: Bietti Uredničko objašnjenje: Naziv nakladnika javlja se kao Casa editrice Bietti.
PPIAK	. – Zagreb : Liber <i>Tumačenje.</i> Na predlošku: Sveučilišna naklada Liber.

Ukoliko se u propisanim izvorima također navodi funkcija koju to tijelo ili osoba obavlja (uz izostavljanje nakladničke), tada se ona prema pravilnicima može navesti u opisu. Radi li se o raspačavatelju, ISBD, PPIAK i RDA nalažu obaveznim navođenje njegove funkcije. Ukoliko se njegov naziv javlja u nekom drugom izvoru, prema ISBD-u se podatak može navesti i u skupini 7. Ako iz opisa nije jasno koji se od navedenih naziva tiče raspačavatelja, njegova se funkcija može prema pravilnicima nadopisati unutar uglatih zagrada.

ISBD	: printed for the CLA by Morris Print. Co. : distributor G. Schirmer : Vacation Work [raspačavatelj]
PPIAK	. – Zageb : Liber : distribucija Mladost
RDA	: Distributed by New York Graphic Society : Guild Sound and Vision [distributor]

U propisanim izvorima se potpuni oblik imena nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja može javiti u skupini 1. Ukoliko se javlja, ISBD navodi da se taj naziv može ponoviti i u skupini 4, u punom ili skraćenom obliku. PPIAK u ovom slučaju navodi da se takav podatak bilježi u skraćenom obliku. Ipak, ako se takav podatak nalazi u

skupini 6, navest će se, prema PPIAK-u, u punom obliku i u uglatoj zagradi. Ekvivalentan propis ne postoji u RDA, no budući da počiva na načelu preuzimanja podataka (*take what you see*), pretpostavlja se da se podaci ne krata.

ISBD	. – [Paris] : CEDOCAR
PPIAK	. – Zagreb : JAZU

ISBD, osim što ponekad navodi nazive u skraćenom obliku, također dodaje podatke radi bolje identifikacije. Ukoliko se umjesto naziva javlja kakav nepotpuni oblik (adresa, znak, inicijali nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja) tada se taj oblik prema ISBD-u preuzima kao ime nakladnika. Ako se svejedno naziv nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja može utvrditi, ISBD navodi da se taj naziv može dodati u uglatoj zagradi iza ili ispred nepotpunog oblika. Također, potrebno objašnjenje se navodi u skupini 7. PPIAK sličan propis ima u vezi kratica, akronima ili skupa inicijala i, ukoliko podatak nije općepoznat, objašnjenje se može navesti pored skraćenog oblika uz poštivanje prethodno navedenih propisa (kratica *i.e.* ukoliko se podatak nalazi u propisanim izvorima, a uglate zagrade ukoliko se nalazi izvan njih). Ekvivalentni propisi nisu pronađeni u RDA, no ukoliko se smatra potrebnim za korisnika ili radi jasnije identifikacije, prema dosadašnjoj praksi pravilnika se pretpostavlja da bi se navelo objašnjenje u napomeni.

ISBD	: printed by H[umphrey]. L[ownes]. for George Lathum at the Bishops head in Pauls Church-yard <i>Napomena:</i> Naziv tiskara prema ESTC S126474
PPIAK	. – [Ljubljana] : CZNG [i. e.] Centralni zavod za napredek gospodinjstva . – Paris : C. G. T. [Confédération générale du travail]

U slučaju da o nazivu nakladnika nemamo saznanja ili ga ne možemo sa sigurnošću utvrditi, ISBD vjerojatne podatke stavlja u uglate zagrade sa simbolom upitnika. Ekvivalentan propis nije pronađen u PPIAK-u niti u RDA.

ISBD	: [John Smith?]
-------------	-----------------

U propisanim izvorima podataka, naziv nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja se može pronaći na više jezika/pisama. Ukoliko kataložni stručnjak nađe na takav podatak, tada će ga prema ISBD-u i RDA zabilježiti u obliku na jeziku/pismu glavnog stvarnog naslova. Kad se ne može voditi tim kriterijem, tada će se prema ISBD-u navesti oblik koji je grafički istaknutiji ili onaj prvi naveden, a prema RDA se bilježi onaj prvi naveden. No, ISBD također navodi da se usporedni podaci mogu navesti uz korištenje propisane interpunkcije što je u ovom slučaju znak jednakosti. PPIAK ovdje navodi bilježenje svih postojećih oblika u publikaciji uz bilježenje znaka jednakosti, ako su ti podaci navedeni skupno. Ipak, ako se usporedni nazivi nekog nakladnika nalaze u nekoj drugoj skupini, u skupinu 4 će se navesti samo prvi oblik. RDA u ovom slučaju ponovno nudi zbunjujuće rješenje – prvo (točke 2.7.4.6., 2.8.4.6., 2.9.4.6.) navodi bilježenje prema glavnom stvarnom naslovu ili po redosljedu, da bi u točkama 2.7.5.3., 2.8.5.3. i 2.9.5.3. naveo bilježenje svih navedenih nakladnika, proizvođača i raspačavatelja.

ISBD	: Bundeskanzlei = Chancellerie fédérale : Wytisstené v Kryssstoffa Baumana, w Drazdanech = Gedruckt by Christoph Baumann zu Dreßden
PPIAK	. – Zagreb : Prehrambeno-tehnološki institut = Institute of Food Science and Technology
RDA	: Éditions du peuple <i>Tumačenje.</i> Glavni stvarni naslov je na francuskom. Nakladnikovo ime se još pojavljuje na engleskom.

Zatim, ukoliko je na jedinici građe ili drugom propisanom izvoru navedeno ime tiskara ili izrađivača, a naziv nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja nije poznat, u kataložni opis se ne bilježi ime tiskara ili izrađivača, osim u slučaju starih omeđenih publikacija (prema ISBD-u). No, ukoliko se odgovornost ne može utvrditi ili se kombinirala djelatnost tiskanja/izrade i izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja, tada će

se s tim podatkom postupati kao s nakladnikom ili proizvođačem. Istovjetni se propis nalazi u PPIAK-u, a u RDA nije pronađen ekvivalentan propis.

ISBD	: Institut géographique national <i>Uredničko objašnjenje:</i> Institut je i nakladnik i izrađivač. stara omeđena građa: : printed and are to be sold by Randal Taylor
PPIAK	. – Domžale : Tiskarna Veit

U slučaju nepoznatog naziva nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja, prema ISBD-u se bilježi kratica *s.n.* (*sine nomine*) ili njena istoznačnica u uglatoj zagradi. PPIAK u ovom slučaju navodi isti propis, iako za jugoslavenske publikacije ističe da se treba nastojati utvrditi nakladnik. RDA, kao i kod mjesta izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja, navodi drugačiji propis. Budući da ne koristi latinske kratice, za ovaj element se bilježi *publisher/producer/distributor not identified*, ovisno o kojoj se funkciji radi.

ISBD PPIAK	: [s.n.]
RDA	: [publisher not identified] : [producer not identified] : [distributor not identified]

Što se tiče ostalih propisa, ISBD ponovno navodi pojedine propise za staru omeđenu građu te najčešće nalaže preuzimanje svih podataka u onom obliku s jedinice građe. Također i ISBD i RDA se slažu oko navođenja tiskara u slučaju neutvrđenog nakladnika. PPIAK još propisuje pravila za navođenje podređenog korporativnog tijela u jezičnoj svezi s nadređenim kao nakladnika. U kataloži se opis bilježi u takvoj jezičnoj cjelini. Ovakav propis nije pronađen u ISBD-u i RDA.

Nadalje, uzimajući u obzir dinamičnu narav serijskih jedinica građe, višedijelne omeđene kao i integrirajuće građe, ISBD i RDA navode istovjetne propise u slučaju promjene naziva nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja. U slučaju prvih navedenih jedinica građe, ime kasnijeg nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja koje se javlja u idućim sveščićima ili dijelovima, navodi se u skupini 7 odnosno napomeni ako se smatra korisnim za identificiranje ili razjašnjenje korisnicima kataloga. Glede integrirajuće građe, opis će se mijenjati ukoliko se na idućim iteracijama javlja novi naziv nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja. Prethodno ime ili imena će se navesti u skupini 7 tj. napomeni, radi jednostavnijeg identificiranja ili razjašnjenja korisnicima.

3.3. Godina izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja

Godina izdavanja, proizvodnje i /ili raspačavanja navodi se prema pravilnicima nakon mjesta proizvodnje i naziva nakladnika u skladu s interpunkcijskim pravilima. U ovom slučaju, interpunkcijski simbol koji prethodi godini je *zarez*, *razmak* (,), a može još sadržavati *criticu* (-) u slučaju integrirajuće građe za koju propise daju ISBD i RDA ili omeđene građe u snopićima čije propise sadrži PPIAK. U slučaju godina gregorijanskog kalendara, pravilnici nalažu bilježenje arapskim brojevima. Jedinice građe mogu imati istu godinu izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja koja se može odnositi na više nakladnika ili proizvođača i raspačavatelja pa se u tom slučaju prema pravilnicima godina navodi iza posljednjeg navedenog.

ISBD	, 1979 , 2003- . – New York : Sterling [etc.] ; London : distributed by Ward Lock, 1977
PPIAK	, 1853 <i>Tumačenje:</i> Na predlošku: MDCCCLIII.
RDA	, 1733 <i>Tumačenje:</i> Na propisanim izvorima podataka piše MDCCXXXIII

Ukoliko godina nije navedena prema gregorijanskom kalendaru, prema ISBD-u, PPIAK-u i RDA se preuzima godina u obliku kako je navedena na jedinici građe, a u uglatoj zagradi se bilježi odgovarajuća godina kad god se može ustanoviti. ISBD još

dodaje da ako se na jedinici građe nalaze godine bilježene prema različitim kalendarima, u zapisu će se navesti sve godine uz korištenje propisanog interpunkcijskog simbola, znaka jednakosti. S druge strane, PPIAK će u ovom slučaju zabilježiti samo godinu koja odgovara gregorijanskom kalendaru. RDA ne objašnjava izravno kako postupati s usporednim oblicima godina.

ISBD	, 5730 [1969. ili 1970] , an III = 1795
PPIAK	, anno IX E. F. [1929. ili 1930] , 1942. <i>Tumačenje:</i> Na predlošku: 1942 – XX.
RDA	, Mingguo 28 [1939]

Ukoliko se na jedinici građe javlja godina izdavanja koja nije točna ili je u alternativnom obliku, prema ISBD-u se bilježi u tom obliku, a ispravak odnosno alternativni oblik se dodaje u uglatu zgradu. Ovaj propis istovjetan je u PPIAK-u. RDA, kao i za mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja, ovdje postupa prema načelu *take what you see* uz mogućnost bilježenja ispravnog podatka u napomeni. PPIAK slično postupa u slučaju raznih godina izdavanja ili raspačavanja. Kada se na jedinici građe na raznim mjestima nalaze razne godine izdavanja i/ili raspačavanja, u zapis se bilježi ona posljednja. No, ukoliko se na naslovnoj stranici ili zamjeni za nju javlja ranija godina, ona se unosi u kataložni opis, a njoj se dodaje godina koja se smatra točnom godinom izdavanja i/ili raspačavanja. Među godinama navedena je kratica *i.e.* u uglatoj zgradi, a ukoliko je pronađena izvan propisanih podataka za skupinu 4, godina se zatvara u uglatu zgradu. U ovome slučaju vidljiva je razlika među PPIAK-om i ISBD-om, budući da ISBD uvijek takav podatak zatvara u uglatu zgradu, dok PPIAK samo kad je pronađen van predloška.

ISBD	, 1697 [i.e. 1967]
PPIAK	, 1948. [i. e. 1949] , 1952. [i.e.] 1954. <i>Tumačenje.</i> Točna godina izdavanja nalazi se u kolofonu.

	, 1961. [i.e. 1964] <i>Tumačenje.</i> Točna godina izdavanja navedena je prema datumu predgovora.
--	--

Zatim, ukoliko je godina autorskog prava (*copyright*) različita od godine izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja ili kad se smatra važnom korisnicima kataloga, taj se podatak prema ISBD-u dodaje godini izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja. PPIAK navodi gotovo istovjetan propis, uz uvjet za postojanjem većeg vremenskog razmaka među navedenim godinama. RDA pak godinu autorskog prava dodaje u slučaju da ni godina izdavanja ni raspačavanja nije poznata, a unosi ju onom obliku u kojem se nalazi na jedinici građe.

ISBD	, 1969, cop. 1937 , 1995, © 1993 , 1720 <i>Napomena:</i> Podatak o dopuštenju na stranici 4 datiran je 1718.
PPIAK	, 1969, cop. 1937
RDA	, copyright 2005

Kad se na jedinici građe ne nalazi godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja tj. ona nije poznata i ne može se utvrditi, prema ISBD-u se preuzima podatak o godini autorskog prava ili godini obveznog primjerka ili tiskanja ili izrade, uz naznačivanje o kojoj se vrsti godine radi. PPIAK u ovom slučaju navodi samo godinu autorskog prava ili godinu tiskanja, uz navođenje kratice *cop.* odnosno riječi *tiskano* ili odgovarajuće riječi koju odabire kataložna agencija. Ako se na jedinici građe nalazi više godina autorskog prava, navodi se ona najnovija. Kad se godina izdavanja ili raspačavanja ne može utvrditi, prema RDA se bilježi godina autorskog prava. Ukoliko se ni ona ne može ustanoviti, tada se navodi godina tiskanja ili izrade.

ISBD	, tiskano 1981 , © 1969
PPIAK	, cop. 1955 <i>Tumačenje:</i> Na poleđini naslovnog lista predložka: Copyright 1947, 1948, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955. , tiskano 1970. <i>Tumačenje.</i> Na predlošku: Tiskanje dovršeno 7. ožujka 1970.
RDA	, copyright 2005

Ukoliko godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja nije poznata, kao ni godina autorskog prava, tiskanja ili izrade, u opis se prema ISBD-u, PPIAK-u i RDA bilježi najbliža godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja u uglatoj zagradi. Brojke koje su nepoznate se navode znakovima odabranim od kataložne agencije, a podaci koji potkrepljuju približnu godinu se mogu zabilježiti u skupini 7, nalažu ISBD i PPIAK. RDA, za razliku od ISBD-a i PPIAK-a, navodi da ako se ne može uopće utvrditi točna ili približna godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja, tada se na to mjesto bilježi vjerojatan raspon godina ili, u krajnjem slučaju, izraz *date of publication/production/distribution not identified*, ovisno o vrsti datuma.

ISBD	, [1969?] , [oko 1560] , [196-?]
PPIAK	, [1920 ?] , [prije 1918] , [195-?]
RDA	, [1969?] , [between 1846 and 1853?] , [date of publication not identified] , [date of production not identified] , [date of distribution not identified]

ISBD i RDA sadrže propise za bilježenje značajnih godina u slučaju raznih vrsta građe. Za zvučne snimke bilježi se prema ISBD-u godina fonograma sa znakom autorstva ili velikim ili malim slovom "P". RDA prenosi oznaku u onom obliku u kojem se nalazi na jedinici građe (simbol, ispisan ili skraćen oblik). Nadalje, multimedija i

elektronička građa mogu sadržavati više godina autorskog prava koje se tiču različitih vidova proizvodnje. U slučaju da na jedinici građe nije navedena godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja cijele jedinice, u kataložni se opis bilježi najnovija godina autorskog prava, bez obzira što se ona odnosi samo na jedan vid stvaranja jedinice građe. Glede ovoga slažu se ISBD i RDA.

ISBD	, P 1982 , cop. 1995 <i>Uredničko objašnjenje:</i> Godina se odnosi na pisani program; druge ranije godine autorskog prava odnose se na zvuk i dokumentaciju.
RDA	, phonogram 1993 , ©1983

U slučaju integrirajuće, višedijelne omeđene i serijske građe, RDA i ISBD pokazuju mnogo sličnosti u propisima. Kada se opisuju jedinice građe objavljenje u više sveščića, dijelova, iteracija itd. koje još uvijek izlaze, u opis se prema pravilnicima bilježi godina izdavanja dijela, iteracije itd. sa crticom koja slijedi nakon godine. Ukoliko se opisuje jedinica građe koja je prestala s izlaženjem, oba pravilnika nalažu da se navede godina prvog i posljednjeg sveščića, dijela, iteracije itd. uz odvajanje crticom. Ako se na jedinici građe nalazi godina posljednjeg osuvremenjivanja, ta se godina bilježi nakon godina prvog i posljednjeg izdavanja. No, ako su prva i posljednja godina istovjetne, tada se godina navodi samo jednom, bez crtice u nastavku. Ako godinu ne možemo sa sigurnošću utvrditi, bilježi se u uglatoj zagradi godina izdavanja koja je najtočnija. ISBD ovdje još navodi da se znakovi koji nedostaju mogu nadomjestiti znakovima koje je odabrala kataložna agencija, a u skupinu 7 se navode podaci koji potvrđuju približnu/najtočniju godinu. RDA za ove jedinice građe navodi još jedan propis. Ukoliko je jedinica građe prestala s izlaženjem, a dostupna je jedino posljednja godina izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja, ona se bilježi, a prethodi joj crtica. Također, ISBD u ovom slučaju navodi propise samo za godinu izdavanja dok ih RDA primijenjuje za godinu izdavanja, proizvodnje i raspačavanja. U ovom smislu PPIAK još sadrži sličan propis o građi u snopićima. Ukoliko se opisuje jedinica građe sastavljena od snopića, u obzir se moraju uzeti godine izdavanja i/ili raspačavanja pojedinih snopića. Ako se godina prvog i posljednjeg snopića razlikuje od godine izdavanja i/ili raspačavanja

navedene na jedinici građe, u opis se ta godina bilježi u uglatoj zagradi iza ili ispred godine zabilježene na jedinici građe.

ISBD	, 1969- , 1968-1973 , 1990-1995 [posljednje osuvremenjivanje 1999] , 1989 , [1969?]-
RDA	, 1988- , 1968-1973 , 1995-1998 [updated 1999] , 1997 , [1998]- , -1997
PPIAK	, [1900] – 1912 <i>Tumačenje.</i> Na naslovnoj stranici predložka, koja je izišla zajedno s posljednjim snopićem, navedena je godina 1912. Na omotu prvog snopića navedena je godina 1900.

Nadalje, za staru omeđenu građu, ISBD i RDA propisuju preuzimanje podataka o godini izdavanja, tiskanja itd. u onom obliku kako se javljaju na jedinici građe, preuzimajući također dan i mjesec te popratne riječi koje su jezično povezane s godinom. ISBD je glede ove vrste građe precizniji pa nudi detaljnije propise o navođenju godina izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja (primjerice bilježenje godine koja ne započinje 1. siječnja, zasebne naslovne stranice sa zasebnim godinama izdavanja itd.). RDA pak, za razliku od ostala dva pravilnika, sadrži propise i za kronograme te nalaže, kako je to njegova praksa, da zabilježi podatak u onom obliku u kojem se nalazi na propisanim izvorima podataka. Drugim riječima, prema RDA u zapis se preuzima kronogram u punom obliku s mogućnošću navođenja oblika arapskim brojevima. Alternativna mogućnost tome je samo navesti podatak arapskim brojevima unutar uglatih zagrada uz objašnjenje u napomeni, ako se ono smatra potrebnim.

RDA	, Ipso anno tertlo saeCVLarl typographlae DIVIno aVXILLo a gerManIs InVentae
	, Ipso anno tertlo saeCVLarl typographlae DIVIno aVXILLo a gerManIs InVentae [1740]
	, [1740]

3.4. Mjesto tisknja ili izrade

Što se tiče navođenja mjesta tiskanja ili izrade u kataložnom opisu, ISBD navodi dvije mogućnosti bilježenja. Prvo, mjesto tiskanja ili izrade se prema ISBD-u navodi u okrugloj zagradi kad mjesto izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja kao ni naziv nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja nisu poznati. Ukoliko se taj podatak nalazi izvan propisanih izvora, u skladu s interpunkcijskim propisima se bilježi unutar uglatih zagrada. Osim toga, druga je mogućnost navesti mjesto tiskanja ili izrade uz jedan ili oba navedena elementa, poštujući interpunkcijske propise za ovu vrstu elementa. PPIAK glede mjesta tiskanja navodi ponešto drugačiji propis. Navodi također kako se taj element bilježi ukoliko nisu poznati mjesto izdavanja i/ili raspačavanja i nakladnik i/ili raspačavatelj, ali dodaje još da se bilježi ukoliko je nakladnik jedinice građe individualni autor, a mjesto raspačavanja i/ili raspačavatelj nisu poznati. Osim toga, kao i ISBD, PPIAK navodi da se takav podatak može zabilježiti unatoč prethodno navedenim uvjetima, ukoliko su kataložne jedinice namijenjene nacionalnoj bibliografiji koja izlazi na prostoru tadašnje Jugoslavije. PPIAK još navodi da ako se mjesto tiskanja ni tiskar ne mogu utvrditi, tada se zapisuju propisanim latinskim kraticama. S druge strane, RDA navodi da se mjesto tiskanja ili izrade bilježi ukoliko nije poznato mjesto izdavanja ni raspačavanja kao ni nakladnik odnosno raspačavatelj. No, ukoliko se mjesto tiskanja ili izrade smatra važnim, ono se može zabilježiti neovisno o tome jesu li ti elementi navedeni, što je slično propisima ISBD-a i PPIAK-a. Ako je uz mjesto tiskanja ili izrade naveden naziv zemlje ili regije ili pak adresa koja se smatra važnom informacijom, RDA nalaže preuzimanje i takvih podataka. Kao što je dosadašnja praksa bila, RDA preuzima podatke u onom obliku kako su pronađeni na jedinici građe. Ukoliko takvo i ostala mjesta nisu poznata, bilježi se kratica *Place of manufacture not identified*. Nadalje, kad je na jedinici građe zabilježeno više mjesta tiskanja ili izrade, tada će se

prema ISBD-u, PPIAK-u i RDA navesti redosljedom prema odgovarajućem propisu za mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja.

ISBD	. – [S.l.] : [s.n.], 1974 (Manchester : Unity Press) . – Stuttgart ; Zurich : Delphin Verlag, 1973 (Yugoslavia)
PPIAK	. – [S. l. : s. n.], 1971 (London : Wigs) . – Monaco : l'auteur, 1971 (Paris : Dupont) . – [S. l. : s. n.], 1928. ([s. l. : s. n.]
RDA	(West Hill, Ont) ([Place of manufacture not identified])

3.5. Tiskar ili izrađivač

Tiskar ili izrađivač se prema ISBD-u bilježi kao i mjesto tiskanja ili izrade – ukoliko nisu poznati podaci o mjestu izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja kao ni ime nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja. U okrugloj zagradi se podatak o tiskaru ili izrađivaču navodi ako je pronađen na jedinici građe, a u uglatoj ako je preuzet izvan propisanih izvora. Također, tiskar ili izrađivač se prema ISBD-u može zabilježiti neovisno o prethodnom propisu, dakle, ako i postoje podaci o mjestu izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja ili o nakladniku, proizvođaču ili raspačavatelju. PPIAK u ovom slučaju navodi isti propis kao i za mjesto tiskanja ili izrade. RDA u ovom slučaju navodi tiskara ili izrađivača ukoliko nije naveden niti poznat naziv nakladnika i raspačavatelja. Također, ako se uz naziv tiskara ili izrađivača javljaju popratne riječi koje označavaju funkciju, tada će se takve riječi prema RDA preuzeti u zapis. Kada nemamo podatak o tiskaru, navodi se *manufacturer not identified*. Kad se u zapis bilježi više tiskara ili izrađivača, pravilnici primijenjuju propise za više nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja.

ISBD	. – [S.l.] : [s.n.], 1960 (Paris : impr. Michard) . – London: IFLA Committee on Cataloguing, 1975 (London : Palantype Organisation)
PPIAK	. – [S. l. : s. n., 1939] (v Ljubljani : Jugoslavanska tiskarna) . – Monaco : l'auteur, 1971 (Paris : Dupont) . – [S. l. : s. n.], 1928. ([s. l. : s. n.]
RDA	(CTD Printers) (Manufactured and marketed by PolyGram Video, a division of PolyGram Records, Inc.) ([manufacturer not identified])

3.6. Godina tiskanja ili izrade

Godina tiskanja ili izrade se prema ISBD-u može zabilježiti samostalno uz popratne riječi koje pojašnjavaju vrstu godine ili nakon imena tiskara odnosno izrađivača. Ukoliko se godina tiskanja navodi umjesto neutvrđene godine izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja, tada se ne navodi ponovno u dijelu za tiskanje. Prema PPIAK-u se godina tiskanja ili izrade također može navesti nakon imena tiskara ili pak samostalno uz popratne riječi, bilo da se bilježi umjesto neutvrđene godine izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja ili kao godina tiskanja koja je različita od godine izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja. Godina tiskanja se također prema PPIAK-u može navesti i kad se godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja ne može sa sigurnošću utvrditi. RDA pak navodi da se godina tiskanja bilježi u slučaju neutvrđenih godina izdavanja, raspačavanja ili autorskog prava. U propisima RDA, ne navodi se izričito bilježenje popratnih riječi. Kada je godina tiskanja ili izrade neutvrđena, RDA navodi izraz *date of manufacture not identified*.

ISBD	<p>. – Harmondsworth : Penguin, 1949 (1968 printing)</p> <p>. – London : Arts Council of Great Britain, 1976 (Twickenham : CTD Printers, 1974)</p> <p>. – 1786 (1788 reprint) <i>Napomena</i>: Godina pretiskivanja navedena je u predgovoru.</p> <p>, tiskano 1981</p>
PPIAK	<p>. – London : Hutchinson, 1968 (tiskano 1971)</p> <p>. – [S. l. : s. n., 1977?] (Zagreb : Vjesnik, 1976)</p>
RDA	(, [date of manufacture not identified])

4. Istraživanje

Nadolazeća poglavlja rezultat su istraživanja baziranog na elementima koji se tiču izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja. Cilj istraživanja bio je utvrditi koliko često nakladnici na jedinicama građe navode elemente koji pripadaju skupini 4. Istraživanje je provedeno na tiskanim knjigama triju nakladničkih tradicija –Portugala, Velike Britanije i Hrvatske, a birane su slučajnim odabirom iz knjižničkog fonda Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Za svaku nakladničku tradiciju odabrano je deset knjiga, a analiza se provodila izravnim uvidom u knjige. Ovim istraživanjem će se ponuditi cjelovitija slika o elementima skupine 4. U nastavku slijedi prikaz u tablicama pojedinih nakladničkih tradicija, nakon kojih slijede zaključci istraživanja.

Tablica 1. Portugalska nakladnička tradicija

Jedinica građe	Mjesto izdavanja	Nakladnik	Godina izdavanja	Mjesto tiskanja, tiskar i godina tiskanja
A Cidade e as serras / Eça de Queirós		X		X
Azul-Turquesa / Jacinto Lucas Pires	X	X	X	X
O crime do padre Amaro : cenas da vida devota / Eça de Queiroz	X	X		X (bez godine tiskanja)
Bichos : contos / Miguel Torga	X		X	X
A Paródia em Novelas - Folhetins Camilianas / José Edil de Lima Alves	X	X	X	X

O Ano da Morte de Ricardo Reis / José Saramago		X	X	X
Fazes-me falta / Inês Pedrosa	X	X	X	X (tiskar)
O Delfim / José Cardoso Pires	X	X	X	X (tiskar)
Pessoa, Portugal e o futuro / Onésimo Teotónio Almeida	X	X	X	X (tiskar)
O amante é sempre o último a saber / Rui Zink	X	X	X	X (tiskar)

Tablica 2. Engleska nakladnička tradicija

Jedinica građe	Mjesto izdavanja	Nakladnik	Godina izdavanja	Mjesto tiskanja, tiskar i godina tiskanja
Gertrude and Alice / Diana Souhami	X	X	X	X (bez godine tiskanja)
Noam Chomsky : a life of dissent / Robert F. Barsky	X	X	X	X (tiskar)
Plays : vol. 1 / Mark Ravenhill	X	X	X	X (bez godine tiskanja)
Othello / William Shakespeare	X	X	X	X (bez godine tiskanja)
Black dogs / Ian McEwan	X	X	X	X (bez godine tiskanja)

The Bell / Iris Murdoch	X	X	X	X (bez godine tiskanja)
Life of pi / Yann Martel	X	X	X	X (tiskar)
The adventures of Huckleberry Finn / Mark Twain	X	X	X	
High-rise / J. G. Ballard	X	X	X	X (bez godine tiskanja)
Blackberry wine / Joanne Harris	X	X	X	

Tablica 3. Hrvatska nakladnička tradicija

Jedinica građe	Mjesto izdavanja	Nakladnik	Godina izdavanja	Mjesto tiskanja, tiskar i godina tiskanja
Peta strana svijeta / Jasen Boko	X	X	X	
Geste i grimase : eseji i kritike / Ranko Marinković	X	X	X	X
Putnikova smrt / Hrvoje Kovačević	X	X	X	X (bez godine tiskanja)
Kap krvi s lovorova lista : konavoske priče II / Stjepo Martinović	X	X	X	
Bijeg od budućnosti / Darko Lukić	X	X	X	X
Polusan / Ratko Cvetnić	X	X	X	X

Priče o jazzu i drugi zapisi / Saša Drach	X	X	X	X (bez godine tiskanja)
Filmski stil : teorijski pristup i stilistika hrvatskog igranog filma / Krunoslav Lučić	X	X	X	X
Sintaksa krika : govorna organizacija Krležine ratne lirike / Branko Vuletić	X	X	X	X
Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije : sveučilišni udžbenik s nosačem zvuka / Mira Menac-Mihalić, Anita Celinić	X	X	X	X (bez godine tiskanja)

Analizirajući knjige portugalske nakladničke tradicije koje su birane slučajnim odabirom, pokazale su se razne navike nakladnika pri unošenju podataka o izdavanju i tiskanju. Od analiziranih deset, u dvjema knjiga navedeni su svi potrebni podaci (mjesto izdavanja, nakladnika, godinu izdavanja te mjesto tiskanja, tiskara i godinu tiskanja). Šest od deset pak navode sve podatke o izdavanju, dok svaka knjiga sadrži nekakav podatak o tiskanju (pet knjiga sve podatke, četiri samo naziv tiskara te jedna mjesto tiskanja i naziv tiskanja). Dvije knjige ne sadrže mjesto izdavanja ili godinu izdavanja, dok jedna ne navodi naziv nakladnika.

Glede engleske nakladničke tradicije, navika se nakladnika pokazala boljom. Na svim odabranim knjigama navedeni su svi podaci o izdavanju, a samo dvije knjige ne sadrže nikakav podatak o tiskanju. Preostalih osam sadrže nekakav podatak o tiskanju (šest knjiga navodi mjesto tiskanja i tiskara, dvije samo tiskara).

Kao i u slučaju engleske nakladničke tradicije, sve knjige hrvatskih nakladnika su pokazale sve potrebne podatke o izdavanju (mjesto, nakladnik i godina). Dvije od deset analiziranih ne navode podatke o tiskanju, dok preostalih osam navode nekakav podatak (pet knjiga sadrže sve podatke, dok tri navode mjesto tiskanja i tiskara).

Prema ovoj analizi, da se zaključiti da se portugalska nakladnička tradicija pokazala lošijom u navođenju elemenata o izdavanju. Od analiziranih deset tek šest knjiga navode sve potrebne podatke o izdavanju. U tom smislu, engleska i hrvatska nakladnička tradicija pokazuju se boljom budući da su na svim odabranim knjigama navedeni svi podaci o izdavanju. S druge strane, portugalska nakladnička tradicija u svakoj od odabranih knjiga ima naveden nekakav podatak o tiskanju, a neke knjige ostalih dviju tradicija ne pokazuju niti jedan takav podatak. Najčešće naveden podatak o tiskanju je naziv tiskara, a najčešće se u tom dijelu izostavlja godina tiskanja.

Ipak, na temelju ovakvog istraživanja, teško je sa sigurnošću suditi o navikama pojedinih nakladničkih tradicija. Kako se za ovo istraživanje uzimalo tek deset knjiga, ishod se ne može smatrati statistički značajnim.

5. Zaključak

Prilikom usporedbe kataložnih pravilnika, ISBD-a, PPIAK-a i RDA, primijetile su se mnoge sličnosti i razlike. Kao što je na početku pretpostavljeno, ISBD i PPIAK su pokazali podosta sličnih propisa što ne čudi, budući da se PPIAK temelji na jednoj od normi ISBD obitelji. Tako će se prema ISBD-u i PPIAK-u dodatne informacije bilježiti unutar uglatih zagrada ili u skupini 7, usporedni oblici podataka bilježiti sa znakom jednakosti, a i oba pravilnika koriste iste, već ustaljene u kataložnoj praksi, latinske kratice. Ipak, ti su pravilnici pokazali i neke razlike što se najviše očituje u tome da PPIAK, kao kataložni pravilnik zemalja na području bivše Jugoslavije, sadrži zasebne propise za jugoslavenske i strane publikacije, a ISBD ne pravi takve razlike. Osim toga, uočena je razlika pri bilježenju podataka u uglatim zagradama – ISBD svaki podatak stavlja zasebno, dok PPIAK navodi da se podaci iste skupine mogu zatvoriti u istu uglatu zagradu.

ISBD navodi propise za sve postojeće vrste građe što ga također razlikuje od PPIAK-a, ali približava RDA. PPIAK opisuje samo omeđene jedinice građe zbog čega nije bilo moguće u nekim ga stavkama usporediti s ISBD-om i RDA. S druge strane, RDA i ISBD pokazuju dosta sličnosti, ali i razlika. Glede posebnih vrsta građe, kao što su integrirajuća, višedijelna omeđena ili serijska, na isti način postupaju. Primjerice, prema ISBD-u i RDA će se mijenjati kataložni opis integrirajuće građe ukoliko se mjesto izdavanja, proizvodnje i/ili raspačavanja promijeni te će se navoditi godina prvog i posljednjeg sveščića, dijela, iteracije itd. uz odvajanje crticom. Ipak, RDA u mnogočemu odstupa od ISBD-a i PPIAK-a. Prvo i najvidljivije odstupanje očituje se u preuzimanju podataka u onom obliku s jedinice građe (*take what you see* načelo). Tako će se prema RDA svi podaci preuzimati bez kraćenja, osim ako u takvom (skraćenom) obliku nisu pronađeni na jedinici građe. Razlog tome je što je RDA prvenstveno fokusiran na korisničke potrebe te želi pružiti jasan opis jedinica građe. Kraćenje podataka se često pokazivalo zbunjujućim kod korisnika pa ovaj anglo-američki pravilnik želi olakšati identificiranje građe. Budući da se nalazimo u digitalnom dobu kada kataložni opisi nisu ograničeni prostorom za zapisivanje (kao u vrijeme kataložnih listića), RDA smatra nepotrebnim izostavljanje ili kraćenje podataka pa će se tako navesti svi navedeni podaci o odgovornosti ili ostali elementi opisa označeni kao ključni elementi (*core*

elements). ISBD u ovom smislu navodi mogućim izostavljanje ili navođenje svih, dok PPIAK pravi razlike za jugoslavenske i strane publikacije.

Nadalje, druga uočljiva razlika vidi se u opisivanju neutvrđenih elemenata opisa. Dok ISBD i PPIAK za takve elemente koriste latinske kratice (*S.l., s.n.*), RDA unosi nove izraze, ovoga puta na engleskom jeziku i u ispisanom obliku (npr. *Place of publication not identified, Publisher not identified*). Razlog ovom uvođenju je također radi korisnika – latinske kratice su nerijetko zbunjivale korisnika pa se smatralo korisnijim unijeti lako razumljive izraze. No, ovi izrazi razumljivi su samo korisnicima sa znanjem engleskog jezika pa ni oni sasvim ne rješavaju problem nejasnoće. Ipak, budući da RDA teži biti međunarodnim kataložnim pravilnikom, navodi se mogućnost promjene naziva na onaj jezik kataložne agencije koja će ga koristiti.

Prilikom analiziranja usporednih oblika podataka, ISBD i PPIAK jasno navode propise postupanja, dok RDA donosi određene nejasnoće. Kako je već navedeno u prethodnim poglavljima³⁷, RDA je nejasan u postupanju s podacima na više jezika/pisama. Na jednom mjestu nalaže bilježenje prvog podatka na jedinici građe, dok na drugom navodi bilježenje svih prema redosljedju ili grafičkoj istaknutosti. Shodno tome, nejasno je kojim se propisom kataložni stručnjak treba voditi.

Iako su se analizirala tri pravilnika, usporedba se zapravo radila na tri skupa pravilnika – uspoređivali su se na jednoj strani ISBD i PPIAK budući da se baziraju na istim temeljima, zatim RDA i ISBD s obzirom na to da su pravilnici za svu postojeću vrstu građe te na kraju ISBD i PPIAK s RDA na općoj razini, jer polaze od nešto različitih načela. Na koncu, u svim se pravilnicima protežu isti temelji uspostavljeni šezdesetih godina prošlog stoljeća, načela na kojima počivaju i ciljevi su se pokazali više manje istovjetnima. Vidi se, ipak, da je PPIAK rađen u vrijeme kada tehnološka postignuća nisu uzela maha, no zapravo i ne pokazuje velika odstupanja od aktualnog objedinjenog ISBD-a. RDA, s druge strane, unosi određene promjene za koje ćemo još vidjeti hoće li imati utjecaja na neke buduće međunarodne ili nacionalne kataložne pravilnike.

³⁷ Pogledati 22. i 29. stranicu ovog rada.

Na kraju ovog diplomskog rada, odrađeno je malo istraživanje bazirano na engleskoj, portugalskoj i hrvatskoj nakladničkoj tradiciji koja je pokazala različite navike nakladnika u navođenju elemenata o izdavanju i tiskanju.

6. Literatura

Anhalt, J., Stewart, R.A. RDA Simplified. *Cataloging & Classification Quarterly*, 2011, vol. 50(1), str.33-42 Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01639374.2011.615378>

Barbarić, A., Willer, M. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? : preliminarno istraživanje. 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 114-116. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/490988.Barbari_Willer.pdf

Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenog izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od opće oznake građe došli do oblika sadržaja i vrste medija. 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 20-35.

Coyle, K., Hillmann, D. Resource Description and Access (RDA) : Cataloging Rules for the 20th Century. *D-Lib Magazine*, 2007, vol 13(1/2). Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/january07/coyle/01coyle.html>

Gorman, Michael. The origins and making of the ISBD : a personal history : 1966-1978. *Cataloging & Classification Quarterly*, 2014, vol. 52(8), str. 821-834

Horvat, A. Eva Verona : jedna knjižničarska karijera. *Verona, E. O katalogu : izbor iz radova*. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 14-18.

ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

Maxwell, R.L. Maxwell's Handbook for RDA : Explaining and Illustrating RDA: Resource Description and Access Using MARC 21. London, Facet Publishing, 2014.

Oliver, C. Introducing RDA : a guide to the basics. Chicago, American Library Association, 2010.

Radovčić, M., Barbarić A. ISBD – od prošlosti k budućnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 2013, 56 (4), str. 203-226. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

RDA : resource description and access. 2013 rev. Chicago : AmericanLibrary Association [etc.], 2013.

Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1 : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izdanje. Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986

Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2 : Kataložni opis. Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983

Verona, E. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. *Informatologia Yugoslavica*, 1976, vol. 8(1/4). Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm>

Willer, M. ISBD: od objedinjenog standarda prema standardu za objavljivanje bibliografskih podataka kao povezanih podataka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 2016, vol.59(1/2), str. 1-23 Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/178462>

7. Dodatak – ISBD zapis knjiga analiziranih u istraživanju

7.1. *Portugalska nakladnička tradicija*

1. A Cidade e as serras / Eça de Queirós ; introdução por Carlos Reis. – [S.l.] : Editora Ulisseia, impresso em 2001. - 247 str. ; 18 cm . - (Biblioteca Ulisseia ; 5)
ISBN: 972-568-126-6
2. Pires, Jacinto Lucas
Azul-Turquesa / Jacinto Lucas Pires. - 4.a ed. - Lisboa : Cotovia, 2002. - 120 str. ; 21 cm
ISBN: 972-8423-17-9
3. Queiroz, Eça de
O crime do padre Amaro : cenas da vida devota / Eça de Queiroz. - Lisboa : Livros do Brasil, [2005]. - 502 str. ; 22 cm . - (Obras de Eça de Queiroz ; 1)
ISBN: 972-38-0255-4
4. Torga, Miguel
Bichos : contos / Miguel Torga. - 13a ed. - Coimbra : [s.n.], 1983. - 135 str. ; 20 cm
5. Alves, José Edil de Lima
A Paródia em Novelas - Folhetins Camilianas / José Edil de Lima Alves. - 1a ed.. – Lisboa : Ministerio da Educação, 1990. - 179 str. ; 19 cm . - (Biblioteca Breve ; Serie Literatura 115.)
ISBN: 972-566-141-9
6. Saramago, José
O Ano da Morte de Ricardo Reis : romance / José Saramago. - 17.a edição. - Lisboa : Caminho, tiskano 2007. - 407 str. ; 21 cm. - (O Campo da Palavra)
ISBN: 972-21-0286-9
7. Pedrosa, Inês
Fazes-me falta / Inês Pedrosa. - 15a ed. - Lisboa : Dom Quixote, 2006. - 221 str. ; 22 cm
ISBN: 972-20-2253-9
8. Cardoso Pires, José
O Delfim / José Cardoso Pires. - 21.a ed. - Lisboa : Publicações Dom Quixote, 2002. - 264 str. ; 18 cm
ISBN: 972-20-1615-6
9. Almeida, Onésimo Teotónio
Pessoa, Portugal e o futuro / Onésimo Teotónio Almeida. - Lisboa : Gradiva, 2014. - 335 str. ; 21 cm.
ISBN: 978-989-616-571-0
10. Zink, Rui
O amante é sempre o último a saber / Rui Zink. - 2a ed. - Lisboa : Planeta, 2011. - 287 str. ; 24 cm
ISBN: 978-989-657-229-7

7.2. *Engleska nakladnička tradicija*

1. Souhami, Diana
Gertrude and Alice / Diana Souhami. - London : HarperCollins Publishers, Pandora, 1991. - 300 str. : ilustr. ; 24 cm
ISBN: 0-04-440833-1
2. Barsky, Robert F.
Noam Chomsky : a life of dissent / Robert F. Barsky. - Cambridge, Mass ; London, GB : The MIT Press, 1998. – 245 str. ; 24 cm
ISBN: 0-262-52255-1
3. Ravenhill, Mark
Plays : vol. 1 / Mark Ravenhill ; introduction by Dan Rebellato. - London : Methuen Drama, 2001. - xx, 314 str. ; 20 cm . - (Methuen Drama Contemporary Dramatists)
Sadržaj: Shopping and fucking ; Faust is dead ; Handbag ; Some explicit polaroids –
ISBN: 978-0-413-76060-9
4. Shakespeare, William
Othello / William Shakespeare. - London [etc.] : Penguin Books, 1994. - 156 str. ; 19 cm . - (Penguin Popular Classics)
ISBN: 0-14-062105-9
5. Shakespeare, William
Othello / William Shakespeare. - London [etc.] : Penguin Books, 1994. - 156 str. ; 19 cm . - (Penguin Popular Classics)
ISBN: 0-14-062105-9
6. Murdoch, Iris
The Bell / Iris Murdoch ; introduction by Antonia Susan Byatt. - London [etc.] : Vintage books, 1999. - xv, 316 str. ; 20 cm
ISBN: 0-099-28389-1
7. Martel, Yann
Life of pi / Yann Martel. - Edinburgh : Canongate Books, 2003. - xiv, 319 str. ; 20 cm
ISBN: 1-84195-392-X
8. Twain, Mark
The adventures of Huckleberry Finn / Mark Twain. - London : Harper Press, 2010. - vii, 306 str. ; 18 cm . - (Collins Classics)
ISBN: 978-0-00-735103-9
9. Ballard, James Graham
High-rise / J. G. Ballard. - London : Fourth Estate, 2014. - xiv, 253 str. ; 20 cm
ISBN: 978-0-586-04456-8
10. Harris, Joanne
Blackberry wine / Joanne Harris. - London : Black Swan, 2001. - 333 str. ; 20 cm

7.3. Hrvatska nakladnička tradicija

1. Boko, Jasen
Peta strana svijeta / Jasen Boko. - Zagreb : V.B.Z., 2006. - 256 str. : ilustr. ; 21 cm . - (Biblioteka Ambrozija ; knj. 160)
ISBN: 953-201-620-1
2. Marinković, Ranko
Geste i grimase : eseji i kritike / Ranko Marinković. - Zagreb : [Ljubljana] : Sarajevo : Globus ; Delo ; Svjetlost, 1988. - 194 str. ; 21 cm . - (Sabrana djela Ranka Marinkovića)(Biblioteka Svjetski pisci)
ISBN: 86-343-0422-1
3. Kovačević, Hrvoje
Putnikova smrt / Hrvoje Kovačević. - Zaprešić : Fraktura, 2003. - 218 str. ; 21 cm
ISBN: 953-7052-23-0
4. Martinović, Stjepo
Kap krvi s lovorova lista : konavoske priče II / Stjepo Martinović ; [pogovor Julijana Matanović]. - 1. izd. - Zagreb : Hena com, 2010. - 309 str. ; 22 cm.
ISBN: 978-953-259-029-6
5. Lukić, Darko
Bijeg od budućnosti / Darko Lukić. - Zagreb : Profil International, 2008. - 196 str. ; 20 cm . - (Biblioteka Profil Proza)
ISBN: 978-953-12-0796-6
6. Cvetnić, Ratko
Polusan / Ratko Cvetnić. - Zagreb : Mozaik knjiga, 2009. - 558 str. ; 19 cm . - (Biblioteka hrvatskih pisaca ; knj. 1)
ISBN: 978-953-14-0545-4
7. Drach, Saša
Priče o jazzu i drugi zapisi / Saša Drach. - Zagreb : Sandorf, 2016. - 181 str. : ilustr. ; 21 cm . - (Biblioteka Avantura / Sandorf)
ISBN: 978-953-7715-90-8
8. Lučić, Krunoslav
Filmski stil : teorijski pristup i stilistika hrvatskog igranog filma / Krunoslav Lučić. - Zagreb : Hrvatski filmski savez, 2017. - 343 str. : ilustr. ; 22 cm. . - (Edicija Rakurs ; knj. 14)
ISBN: 978-953-7033-52-1
9. Vuletić, Branko
Sintaksa krika : govorna organizacija Krležine ratne lirike / Branko Vuletić. - Rijeka : Izdavački centar Rijeka, 1986. - 172 str. ; 22 cm . - (Biblioteka Dometi : velika edicija. Nova serija ; knj. 55)
ISBN: 86-7071-016-1

10. Menac-Mihalić, Mira

Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije : sveučilišni udžbenik s nosačem zvuka / Mira Menac-Mihalić, Anita Celinić. - Zagreb : Knjigra, 2012. - 304 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu = Manualia Universitatis studiorum Zagrabienis)

ISBN: 978-953-7421-11-3